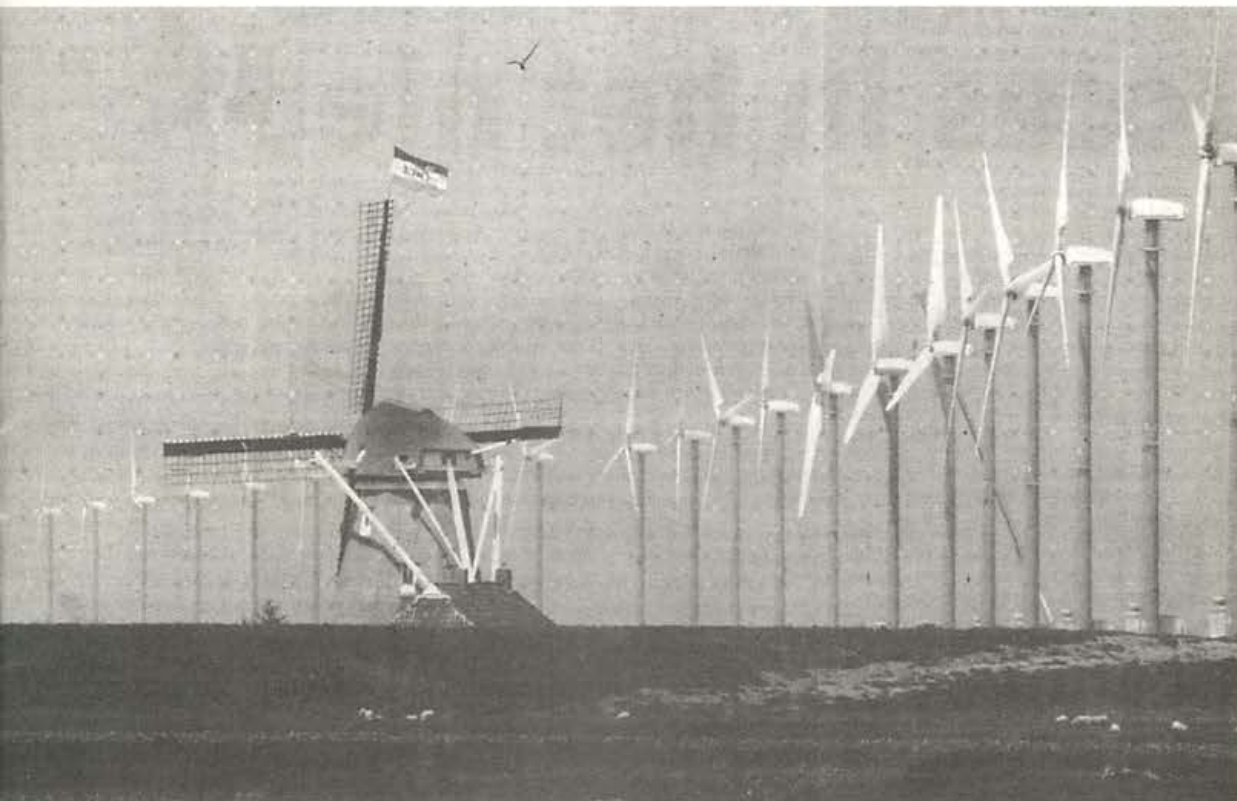

15e jaargang no. 2
15 juni 1996

Gildebrief

Op 30 mei j.l. is het Eemshaven windmolen'park' in gebruik genomen. Dat betekent een woud van 94(!) energie-monsters bij de 'Goliath' in Uithuizermeeden. Wie gedacht had dat tenminste daar de biotoop onaangetast zou blijven heeft zich dus vergist!

HET GILDE VAN VRIJWILLIGE MOLENAARS

DE GILDEBRIEF

De Gildebrieff is het kwartaalblad van het Gilde van Vrijwillige Molenaars.

Redactie:

Dick Jan Braay, Jan Kurver, Peter de Moes,
Gerrit Pouw en Bert van Uffelen.

Redactie-adres:

Hermelijnlaan 3, 1216 EB Hilversum
tel.: (035) 621 57 72

De verantwoordelijkheid voor het blad berust bij de redactie. Het bestuur van het Gilde van Vrijwillige Molenaars is alleen verantwoordelijk voor haar eigen artikelen. De redactie is dankbaar voor haar toegestuurde kopij en suggesties, maar behoudt zich het recht voor artikelen al of niet te plaatsen.

Advertenties:

Voor bedrijven en instellingen die materialen en/of diensten aanbieden die met molens te maken hebben, bestaat de mogelijkheid te adverteren. Advertentietarieven zijn op aanvraag verkrijgbaar.

BESTUUR

Voorzitter: Dick-Jan Braay,
De Omloop 18, 1566 GW Assendelft
tel.: (075) 687 57 63

Secretaris: Boudewijn van Weel,
Nw. Bussummerweg 92, 1272 CK Huizen,
tel.: (035) 525 16 95

Penningmeester: Gerard Barendse,
Beatrixstraat 79, 2685 BH Poeldijk,
tel.: (0174) 24 55 80

Examencoördinator: Jan Spruit,
Molenviergang 8, 2761 BK Zevenhuizen,
tel.: (0180) 63 26 13

Contactpersoon voor de afdelingen:

Gerard Sturkenboom,
Biss. Arnoutlaan 14, 5591 BL Heeze,
tel.: (040) 226 26 02

Redactie Gildebrieff: Peter de Moes
Hermelijnlaan 3, 1216 EB Hilversum
tel.: (035) 621 57 72

Algemeen: Bert van Uffelen
Valkenlaan 8, 7905 AA Hoogeveen,
tel.: (0528) 27 19 91

LEDENADMINISTRATIE

Mevr. E.N. Pouw-Schipper
Zwarteweg 70, 1412 GE Naarden
tel.: (035) 694 54 28

Girekening: 2144780
ten name van Het Gilde van Vrijwillige
Molenaars te Naarden.

BIOTOOPWACHT

E. Smit
Duindoornplantsoen 10-12, 1871 TN Schoorl
tel.: (072) 509 20 69

Landelijk meldpunt

De Hollandsche Molen
t.a.v. G. de Vries
Sarphatistraat 634, 1018 AV Amsterdam
tel.: (020) 623 87 03
fax: (020) 638 33 19
privé: (0251) 31 21 66

GILDEVERZEKERINGEN

Jan van Loenen
Arendshorst 34, 3772 RV Barneveld
tel.: (0342) 49 08 94

BLIKSEMAFLEIDERCONTROLE

D.J. Abelskamp
Laan 1940-1945 nr 2, 7231 GL Warnsveld
tel.: (0575) 52 50 68

Kopij voor het volgende nummer moet vóór
1 augustus 1996
in het bezit van de redactie zijn.

ISSN: 1381.9151
oplage: 1600
druk: De Bunschoter bv
Bunschoten/Spakenburg

IN DIT NUMMER

	pagina
Gaande werk	1
Jaarverslag 1995	1
Een geslaagde vertelt	6
Vernieuwen vangbalk, wipstok etc.	7
Drentse molendag	10
Westlandse molendag	10
De Veer, het veertje	11
De Roos	11
Gildebestuur in Groningen	13
Woldzigt Roderwolde	14
Geldersen naar Groningen	15
IJsselmolenroute	15
Asymetrische zeilvoering 3	16
Brand in de Walvisch	17
Brand en brandpreventie	19
Molens in 't landschap	22
Molen Gorinchem	24
Noord-hollandse contactavond	24
Molenzaak	25
Friese molenmiddag	25
Aalscholers op de molen	25
Anti-roestbehandeling molenroeden	26
Korenmolenaarscursus	27
Molendag	28
Kopie molenpublicaties	28
Walcherse molendag	28

© 1995 Het Gilde van Vrijwillige Molenaars

Niets uit deze uitgave mag worden vervaelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het Gilde van Vrijwillige Molenaars, Nwe. Bussummerweg 92, 1272 CK Huizen.

't GAANDE WERK

Op 6 april j.l. vond onze jaarlijkse ledenvergadering plaats in Arnhem. Voor een paaszaterdag viel de opkomst niet tegen. Van tevoren is het altijd moeilijk in te schatten wat het effect is van zo'n paasweekend. Wij meenden echter toch vast te moeten houden aan onze vaste vergaderdag nl. de eerste zaterdag van april.

Nog een jaar te gaan en dan bestaat het Gilde 25 jaar. Binnen het bestuur zijn al ideeën naar voren gebracht over de viering van dit jubileum. Tijdens de ledenvergadering is gevraagd welke ideeën er over de wijze waarop dit jubileum gevierd kan worden, leven bij de leden. In dit "gaande werk" wilde ik deze vraag herhalen.

Aan de opzet voor de opleiding voor watermole-

naar wordt momenteel hard gewerkt. De werkgroep die zich hiermee bezig houdt heeft de doelstellingen van deze cursus en de instructiewijze al vastgelegd. Over de wijze waarop kandidaten geëxamineerd zullen worden, wordt nog nagedacht.

Wanneer deze Gildebrief verschijnt, is de Nationale Molendag al weer ruim een maand achter de rug. Wij hopen dat U het enquêteformulier ingevuld hebt en kenbaar gemaakt hebt op welk tijdstip Nationale Molendag in het vervolg gehouden moet worden. Wij zijn benieuwd naar de resultaten.

Ik wens U een prettige zomerperiode toe en ik hoop voor de poldermolenaars onder U dat er wat meer water valt uit te slaan dan het afgelopen jaar.

JAARVERSLAG OVER 1995

Ledenbestand

Op 31 december 1995 telde het Gilde van Vrijwillige Molenaars 1597 leden (1994: 1553), een toename van 44 leden ten opzichte van vorig jaar. Het ledenbestand kan worden onverdeeld in de volgende categorieën:

Ledenbestand GVM

per 31 december	1995	1994
lid in opleiding	694	671
geslaagd lid	700	680
instructeur vakmolenaar	24	24
instructeur vrijwilliger*	44	44
donateur	66	67
speciaal donateur	108	108
erelid	5	3
totaal	1597	1553

* vallen onder geslaagd lid

Bestuur

Het bestuur kwam in het verslagjaar 11 keer bijeen, zoals gebruikelijk bij de bestuursleden thuis of op de molen (te Nieuwersluis en Maarssen). Naast de bestuursleden ontvingen ook de vaste toehoorders een uitnodiging voor de brede vergaderingen. Op de verzendlijst staan Eveline Pouw-Schipper (ledenadministratie), Dirk-Jan Abelskamp (namens de afdeling Gelderland), Jan Kurver, Gerbrand de Vries en Eric Zwijnenberg (namens De Hollandsche Molen).

In de samenstelling van het bestuur kwam een wijziging tengevolge van het aftreden van Gerrit Pouw, die tijdens de ledenvergadering werd opgevolgd door Bert van Uffelen. De molen van de polder Westbroek te Maarssen zal overigens als locatie voor de bestuursvergadering worden gehandhaafd.

Tijdens de vergadering op 22 december te Zevenhuizen was Aad Schouten, de voorzitter van de afdeling Zuid-Holland, aanwezig om nogmaals met het bestuur van gedachten te wisselen over de provinciale subsidieregeling. Het afdelingsbestuur meent niet aan de voorwaarden voor het verkrijgen van de jaarlijkse financiële steun te kunnen voldoen. Het bestuur heeft toegezegd zich nog eens over de problematiek te zullen buigen, en indien nodig weer in overleg te treden met de provincie.

Examens

In haar jubileumjaar is de Examencommissie van De Hollandsche Molen op 12 dagen het land in getrokken om op evenveel molens examens af te nemen. Tijdens de voor- en najaarsexamens zijn 49 kandidaten geëxamineerd, waarvan er helaas 9 moesten worden afgewezen. Het slagingspercentage bedraagt 81,6%, een lichte daling in vergelijking met 1994, toen was dit 83,3%. Het totaal aantal uitgereikte certificaten is na deze examenronde gekomen op 911.

De diploma-uitreiking vond plaats tijdens de Algemene Vergadering van De Hollandsche Molen op 2 maart j.l. in de RAI te Amsterdam. Net als vorig jaar zullen de geslaagden die bij de uitreiking aanwezig waren, een groepsfoto van de nieuwe vrijwillige molenaars ontvangen.

Verzekeringen

In het jaarverslag van de Gildeverzekeringen wordt een overzicht gegeven van de werkzaamheden die Jan van Loenen in 1995 heeft verricht. Naast de administratieve verwerking van de polissen en de schademeldingen heeft Jan ook deskundige adviezen kunnen geven aan leden en instellingen, zoals gemeenten en stichtingen.

Het verzekeringssecretariaat heeft in het verslag-

jaar in totaal 1202 (1156) certificaten uitgegeven voor de facultatieve verzekeringen die het GVM haar leden kan aanbieden, te weten:

606 polissen voor de ongevallenverzekering (595)
596 polissen voor de WA-plus verzekering (557)

Vooral de WA-plus verzekering (schade aan de molen door nalatigheid) geeft een flinke groei (6,5%) te zien. Het is duidelijk dat zowel de leden in opleiding als de geslaagde leden het belang van deze verzekeringsvorm inzien. Maar niet alleen de molenaars, ook de moleneigenaren blijken het belang van de WA-plus verzekering te onderkennen; zo vergoedt Stichting De Utrechtse Molens f 25, van de verzekeringspremie aan de molenaars die op een molen van de stichting werkzaam zijn. Een initiatief dat navolging verdient...

Bliksemafleidercontrole

Sinds 1988 functioneert de bliksemafleidercontrole in een nieuwe opzet. Na een periode waarin de controles jarenlang door N. van Weelden werden uitgevoerd, wordt deze Gildeservice sindsdien verzorgd door een werkgroep, die naast de coördinator D.J. Abelskamp bestaat uit drie enthousiaste regiocontroleurs: de heren D. Koens, L. Oostrom en P.J. van de Winkel.

Uit cijfers van de werkgroep bliksemafleidercontrole over 1995 blijkt dat het aantal gecontroleerde molens sinds 1990 is afgenomen, met als dieptepunt 1994, waarin slechts 14 controles werden uitgevoerd. In deze ontwikkeling is in 1995 verandering gekomen: er zijn in het verslagjaar maar liefst 32 molens geïnspecteerd, ruim tweemaal zoveel als in 1994. De toename kan ten dele worden verklaard uit de reclame die Stichting De Overijsselse Molen voor de bliksemafleidercontrole heeft gemaakt en de aanmelding van alle molens die in beheer zijn bij Stichting De Schermer Molens. Hierbij dient nog te worden opgemerkt, dat er meer molens zijn aangemeld dan er konden worden gecontroleerd; aangezien de controles plaatsvinden van april tot oktober, moest een aantal te laat aangevraagde inspecties worden uitgesteld tot volgend jaar.

De gratis controle kan schriftelijk worden aangevraagd met het aanvraagformulier dat in De Gildesbrief is opgenomen. Tenzij er veranderingen in de installatie zijn aangebracht, verdient het aanbeveling de bliksemafleiderinstallatie eens in de 4 à 5 jaar te laten controleren.

Bestuursexcursie 95

De jaarlijkse bestuursexcursie vond plaats op 24 en 25 maart. Het bestuur was ditmaal te gast bij de afdeling Utrecht/'t Gooi. Op vrijdag werd een goed-bezochte contactavond bijgewoond in Loenen aan de Vecht. Op het programma stond een interessante dialezing door bestuurslid Gerrit Pouw over de verdwenen molens van Amersfoort.

Op zaterdag volgde een rondrit door de provincie langs een aantal molens, waarbij Bart Dooren onze gids was. 's Morgens werden de stellingmolens te Werkhoven en Cothen bezocht. Helaas moest Gerrit vanwege ziekte vroegtijdig afhaken. Tussen de

middag kon het bestuur genieten van een lunch, die ons door Stichting De Utrechtse Molens werd aangeboden. Hieruit en uit de aanwezigheid van de secretaris de heer Schemmekes tijdens een gedeelte van de rondrit kan worden opgemaakt, dat de relatie tussen de stichting en de vrijwillige molenaars bijzonder goed te noemen is. Na een fotostop te Groenekan werd achtereenvolgens een bezoek gebracht aan de wipmolen te Kockengen, De Windhond te Woerden en ten slotte de Middelste Molen te Lopik. Het bestuur kan terugzien op een geslaagde excursie.

Nu in de afgelopen jaren alle afdelingen eenmaal het doel van de bestuursexcursie zijn geweest, kan met een nieuwe rondgang worden begonnen. Voor 1996 heeft het bestuur hiervoor een uitnodiging ontvangen van de afdeling Groningen.

Ledenvergadering

Op zaterdag 1 april werd de jaarlijkse ledenvergadering gehouden in Hotel Haarhuis te Arnhem. Naast de gebruikelijke huishoudelijke punten was er tijdens het ochtendprogramma bijzondere aandacht voor het afscheid van Gerrit Pouw, die na ruim 15 jaar in het bestuur te hebben gefunctioneerd de tijd gekomen achtte terug te treden. Vanwege zijn vele verdiensten voor de vereniging besloot de vergadering Gerrit Pouw tot erelid te benoemen. Aangezien zijn vrouw Eveline Pouw-Schipper zich eveneens bijzonder voor het GVM heeft ingezet, kreeg ook zij de zilveren molenrijn opgespeld. Samen met haar echtgenoot is zij in de loop der jaren uitgegroeid tot een instituut waar nagenoeg ieder Gildelid vroeg of laat, direct of indirect, mee te maken heeft gehad.

Grote hilariteit veroorzaakte de door Eric Zwijnenberg bedachte 1 aprilgrap over een andere opzet voor de examens en het idee voor een nieuwe landelijke molenvereniging, waarin alle bestaande molenorganisaties zouden kunnen opgaan. De plannen zouden zijn voortgekomen uit het overleg tussen De Fryske Mole en De Hollandsche Molen over de opleiding en examinering van molenaars in Friesland. Dat het om een grap ging, werd pas duidelijk toen het vignet van de nieuwe vereniging werd getoond: 1 april!

Tijdens het middagprogramma werd de examencommissie van De Hollandsche Molen gehuldigd, die in februari 25 jaar betrokken was bij het afnemen van de examens vrijwillig molenaar. De oud-leden en de leden van de huidige Examencommissie werden ter gelegenheid van het 5e lustrum in het zonnetje en de bloemetjes gezet. Uit de reacties heeft het bestuur opgemaakt dat men dit initiatief bijzonder heeft gewaardeerd.

Verder bestond het programma uit een verhandeling over teerproducten door de heer N. Zijp van de firma Touwen en een interessante en bij tijd en wijle humoristische dialezing over wateropvoerwerktuigen door bestuurslid Peter de Moes.

Jaarlijks overleg DHM/GVM

Het jaarlijkse overleg tussen het Dagelijks Bestuur van De Hollandsche Molen en het bestuur van het GVM vond plaats op dinsdag 18 april in motel De Witte Bergen te Eemnes.

Op de gezamenlijke agenda stonden onder andere: de examens in Friesland, de cursus watermolenaar, de ARBO-wet, de verzekering van de examenmolen, de uitreiking van de getuigschriften en de molencursus voor de Monumentenwacht.

Vanzelfsprekend is er ook gesproken over de biotoopcampagne, waarbij de verschillende activiteiten zijn besproken die in het kader van het biotoopjaar zullen worden ontplooid en de wijze waarop de vrijwillige molenaars hierbij betrokken worden.

Daarnaast is er van gedachten gewisseld over de uitgangspunten van het overleg tussen De Hollandsche Molen en De Fryske Mole over de opleiding en de examinering van molenaars in Friesland. Nadat alle bij de opleiding betrokken partijen op de uitgangspunten hebben gereageerd, zal het overleg een vervolg kunnen krijgen.

Nationale Molendag 95

Op zaterdag 13 mei werd de 23e Nationale Molendag gehouden. De nieuwe voorzitter van de werkgroep Nationale Molendag, de heer J. Faber, heeft hier in De Gildebrief 3/95 uitgebreid verslag van gedaan. Ongetwijfeld vanwege het slechte weer bleken er naar schatting van de molenaars aanzienlijk minder bezoekers te zijn geweest. Maar ook het aantal deelnemende molens viel tegen: op grond van de ingestuurde enquêteformulieren kon worden opgemaakt dat slechts 533 molens aan de molendag hebben meegedaan. In 1994 waren dit er nog zeker 613. Behalve de verschillende activiteiten die op de molens zijn ontplooid, wordt er in het verslag

ook inzicht verschaft in de bezoekersaantallen en de invloed die publiciteit hierop heeft. Hierbij is duidelijk geworden dat de door de molenaar verzorgde lokale publiciteit voor extra belangstelling kan zorgen.

Contactdag voor de afdelingen

Op zaterdag 4 november vond de jaarlijkse Contactdag voor de afdelingen plaats in een zaal nabij molen De Maagd te Hulshorst. Aanwezig waren leden van de afdelingsbesturen, de examencommissie van De Hollandsche Molen, het bestuur alsmede de heer J. Faber. Laatstgenoemde werd als voorzitter van de werkgroep Nationale Molendag uitgenodigd om een toelichting te geven op de toekomstplannen voor de molendag.

Op de agenda stonden door de deelnemers ingediende agendapunten. Zo werd er onder andere gesproken over de peildatum voor de opgave voor het toelatingsexamen, de statuten van het Gilde en het reglement voor de examencommissie, een aanpassing van de contributie en het instructeursbestand. Daarnaast heeft het bestuur verslag gedaan van de voortgang in aantal actuele zaken, zoals de Basis cursus, de cursus watermolenaar, de nieuwe subsidieregeling van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg en de verzekering van examenmolens. Gerbrand de Vries werd in de gelegenheid gesteld aan te geven in hoeverre de plannen voor de biotoopcampagne konden worden gerealiseerd en welke activiteiten er in het biotoopjaar nog te verwachten waren. Volgens De Vries is het effect van de biotoopcampagne al merkbaar: De Hollandsche Molen wordt in toenemende mate benaderd door gemeenten en instellingen die om advies vragen inzake biotoopzaken.

Veel reactie kwam er op de voorstellen van de werkgroep Nationale Molendag, zoals die door de heer Faber aan de aanwezigen werden voorgelegd. De werkgroep heeft, mede op basis van een enquête onder de molenaars en een aantal ontwikkelingen, voorstellen geformuleerd voor een nieuwe opzet voor de Nationale Molendag. Gedacht wordt aan een loskoppeling van Landelijke Fietsdag, het aanspreken van andere doelgroepen en het vergroten van de doelmatigheid van het propagandamateriaal. Met name het veranderen van de datum waarop de molendag wordt gehouden, gaf aanleiding tot een geanimeerde discussie over de voor- en nadelen van de voorgestelde wijziging. Teneinde een idee te krijgen van het standpunt van de vergadering, werd een stemming gehouden waaruit bleek dat de aanwezigen in grote meerderheid een voorkeur hebben voor het vasthouden aan de inmiddels traditionele 2e zaterdag in mei, los van de organisatie van de Landelijke Fietsdag.

Gezien de gevoeligheid van het onderwerp en de uitkomst van de stemming heeft het bestuur aan De Hollandsche Molen voorgesteld alle molenaars naar hun mening te vragen; zij zijn het immers die een belangrijk aandeel hebben in het welslagen van de Nationale Molendag.

Publicaties

De 14e jaargang van De Gildebrief bestond uit vier

V Fa. J. J. Vendrig & Zn.
GROOT- EN KLEINVERPAKKING

VENDRIG'S PAPIERENZAKKEN VOOR UW BAKKERSMEEL:

Wij leveren zakken van
1-30 pond.

Zakken van 25 kg.

Wit en bruin.

Het bedrukken van de zakken met uw
eigen molen is mogelijk.

Bel geheel vrijblijvend voor onze
concurrerende prijzen.

Julianalaan 15
3417 GJ Montfoort
Tel. 0348-471521
Fax. 0348-471512

nummers, waarin naast het gebruikelijke verenigingsnieuws en de vaste rubrieken ook weer een aantal artikelen van Peter de Moes werden afgedrukt. Na zich verdiept te hebben in de draairichting van molens, heeft Peter het boek der boeken bestudeerd en vastgesteld dat de bijbelvertalers het niet zo nauw hebben genomen met de ontwikkelingsgeschiedenis van het maalwerktuig.

Het is verheugend dat de bijdrage van de leden aan de inhoud van het blad toeneemt dit mogelijk mede naar aanleiding van de brief van de heer Pot-jewijld over de inhoud van De Gildebrief. Zo konden er in deze jaargang lezenswaardige artikelen worden opgenomen over de Kaapse watermolens, de poldermolens tijdens wateroverlast, de opleiding van vrijwilligers in Denemarken, de schorsmolen te Megen, de Zaanse zwichttermen en de berekening van de trekkracht in de vangstukken. Door de toename van de kopij zal er echter wel steeds een keuze moeten worden gemaakt, aangezien er per nummer maar 28 pagina's beschikbaar zijn. Hopelijk laat niemand zich hierdoor ontmoedigen.

Ter gelegenheid van de uitreiking van de biotoop-prijs werd op vrijdag 12 mei de eerste lesbrieff De Korenmolen overhandigd aan de burgemeester van Geldermalsen, de heer S.W. van Schaijk. Net als de lesbrieff over de poldermolen is de tekst geschreven door Ditte Lockhorst van Stichting De Utrechtse Molens en zijn de tekeningen van de hand van Gerrit Pouw. De uitgave van de nieuwe lesbrieff is mede mogelijk geworden dankzij de financiële steun van Lever Otates.

Tegen het einde van het verslagjaar kwam een aanvulling op de Basis cursus gereed. De Gildeleden ontvingen begin januari '96 het resterende deel van hoofdstuk 5 over het staande werk en hoofdstuk 9 over de molenbiotoop. Door onvoorziene omstandigheden kon het materiaal niet meer in het biotoopjaar worden uitgegeven, zoals aanvankelijk de bedoeling was. Uit de omvang van de hoofdstukken kan worden opgemaakt dat de lesstofcommissie beslist niet stil heeft gezeten; er is een berg werk verzet om de tekst en de tekeningen tot stand te brengen, en het materiaal vervolgens tot één geheel te maken. En gezien de inhoudsopgave kan men er gerust van uitgaan dat van stilzitten voorlopig nog geen sprake kan zijn...

In de samenstelling van de lesstofcommissie is verandering gekomen: Gerbrand de Vries, die vanaf het prille begin bij de totstandkoming van de Basis cursus betrokken is geweest, heeft zich vanwege drukke werkzaamheden uit de commissie teruggetrokken. Als opvolger is Bart Dooren benoemd. Ook op deze plaats wil het bestuur Gerbrand nogmaals hartelijk danken voor de tijd en de energie die hij in het werk van de lesstofcommissie heeft gestoken. Zoals bekend, zal hij het na een aanrijding in december, waarbij hij een hersenkneuzing heeft opgelopen, voorlopig rustig aan moeten doen.

Cursus watermolenaar

Het hele jaar door is er op bestuurlijk niveau aandacht besteed aan de cursus voor watergedreven molens. Aanleiding voor de plannen om een nieuwe cursus op te zetten, is de gehoorde vraag naar een

dergelijke opleiding voor een type molen dat relatief gezien wel minder in getal is, maar daarmee nog niet minderwaardig is aan de windmolen.

Ter uitwerking van de plannen heeft het bestuur een werkgroep aangesteld, bestaande uit vertegenwoordigers van de vier afdelingen met watermolens, de examencommissie van De Hollandsche Molen, de lesstofcommissie en het bestuur. In verband met een goede onderlinge afstemming zijn de mogelijke instructeurs en de examencommissie al in een vroeg stadium bij de voorbereidingen betrokken. In een half jaar tijd hebben de leden van de werkgroep de doelstellingen voor de cursus geformuleerd en een opzet gekozen, waarbij dankbaar gebruik is gemaakt van de onderwijskundige adviezen van Henk Demoet. Er is gekozen voor een onderwijsvorm waarbij gebruik wordt gemaakt van modules.

De cursus watermolenaar zal naar verwachting in 1996 van start kunnen gaan. Het bestuur hoopt hiermee ook voor de watermolens een goede opleiding te kunnen bieden aan degenen die het werken met dit type molen als iets anders zien dan het laten draaien van het rad.

Friesland

Het overleg tussen het bestuur van De Hollandsche Molen en De Fryske Mole op 17 januari '95 heeft geresulteerd in een aantal uitgangspunten die de basis zouden kunnen vormen voor samenwerking tussen alle betrokken partijen. De punten zijn ter beoordeling voorgelegd aan het Gild Fryske

zeilmakerij Fa. van Neerven B.V.

opgericht 1925

van Neerven's MOLENZEILEN

'N BEGRIP VOOR DE MOLENAAR

IN

NEDERLAND, BELGIË

EN DUITSLAND

IN

KATOEN, W.K. 77 EN VLASDOEK

DR. VAN ERPSTRAAT 1

5341 AK OSS

TELEFOON 0412 - 624028

FAX 0412 - 627973

Mounders en het GVM. Het Gildebestuur heeft in haar reactie laten weten zeer ingenomen te zijn met de nieuwe impuls die het overleg heeft gekregen. Het GVM heeft in haar commentaar onder andere een kanttekening geplaatst bij de rol van de leermeester in de examenprocedure; ons standpunt in dezen is dat opleiding en examen strikt gescheiden dienen te zijn.

Naar aanleiding van de nieuwe ontwikkelingen heeft het bestuur overleg gevoerd met het afdelingsbestuur Friesland. Tijdens de vergadering op 1 juni te Zwolle zijn de uitgangspunten van De Hollandsche Molen/De Fryske Mole besproken en werd van gedachten gewisseld over de consequenties van een mogelijke samenwerking tussen het Gild Fryske Mounders en het GVM. Doel van deze bijeenkomst was tot een afstemming van ideeën te komen ten einde een gezamenlijk standpunt te kunnen innemen tijdens het vervolg-overleg. Helaas kon dat laatste nog niet plaatsvinden.

Monumentenwacht

In verband met de plannen voor een speciale molencursus voor monumentenwachters heeft de heer G.J. Luijendijk, de directeur van de Federatie Monumentenwacht Nederland, de belangstelling voor een dergelijke cursus gepeild. Vanuit de provinciale stichtingen die bij de federatie zijn aangesloten, hebben zontwintig monumentenwachters interesse voor de cursus getoond.

Ter uitwerking van de plannen zal er in het voorjaar van 1996 weer een vergadering worden belegd. Er zullen dan nadere afspraken worden gemaakt over het cursusmateriaal, de instructiedagen en de eventuele toets. De molencursus voor de monumentenwachters zal waarschijnlijk nog in datzelfde jaar worden gehouden.

Een ander punt van overleg betrof de inspectieprocedure. Hiervoor heeft de heer Luijendijk richtlijnen voorgesteld waarin wordt geadviseerd:

- contact op te nemen met de molenaar over de inspectiedatum;
- de inspectie zo mogelijk uit te voeren in het bijzijn van de molenaar en bij hem te informeren naar de knelpunten;
- niet met de molen te draaien, tenzij de molenaar of de eigenaar daar toestemming voor heeft gegeven.

Het bestuur is van mening dat hiermee een bijdrage wordt geleverd aan een goede verstandhouding tussen de monumentenwachter en de molenaar, iets wat het behoud van de molen ten goede kan komen.

Overleg met de RDMZ

Als vervolg op het overleg in 1994 heeft het bestuur ook in het verslagjaar een uitnodiging ontvangen voor een onderhoud met de directeur van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, de heer A. Asselbergs. Op 21 september heeft een delegatie van het bestuur in Zeist uitleg gekregen over de nieuwe subsidiebepalingen en de inrichting van de beleidsnotitie en de meerjarenbegroting. Voor het GVM gelden de regels volgens het Bekostigingsbesluit Cultuuruitingen en de Regeling Subsidies en

uitkeringen cultuuruitingen. Hierin worden aanwijzingen en regels gegeven voor de inrichting van de subsidie-aanvraag voor de periode 1997-2000.

Het GVM heeft, vanwege de geringe subsidie die het jaarlijks van de Rijksdienst ontvangt, vrijstelling gekregen voor enkele subsidiebepalingen, waardoor het opstellen van een beleidsnotitie en de meerjarenbegroting 1997-2000 achterwege kon blijven. Vanwege deze dispensatie is het bestuur veel tijdrovend werk bespaard gebleven, werk dat bovendien op zeer korte termijn moest worden uitgevoerd.

Jaar van de molenbiotoop

In aansluiting op en ter ondersteuning van de biotoopcampagne van De Hollandsche Molen heeft het GVM een tweetal activiteiten ontwikkeld om bij het grote publiek aandacht te vragen voor de biotoopproblematiek. Hierbij heeft het Gild naast de noodzakelijke negatieve signalen over de toenemende verslechtering van de molenbiotoop gemeend op positieve wijze aan de campagne bij te dragen, door een prijs uit te reiken aan een instantie die zich heeft onderscheiden door goed biotoopbeleid. Op voorspraak van de werkgroep Molenbiotoop heeft het bestuur de eerste biotoopprijs toegekend aan de gemeente Geldermalsen, waar bij de aanleg van een woonwijk rekening is gehouden met de biotoop van molen De Bouwing. De prijs bestond uit een lesbrief De Korenmolen voor de leerlingen van groep 8 van de basisscholen in Geldermalsen. Molenaar Kees Onclin heeft de prijs op vrijdag 12 mei aan de burgemeester, de heer S.W. van Schaijk, overhandigd. Behalve een symbolische lesbrief ontving de gemeente tevens een door Gerrit Pouw vervaardigde pentekening van de molen.

Een andere activiteit was de uitgave van een biotooppaffiche, dat tezamen met ander campagnemateriaal van De Hollandsche Molen is verspreid. In het kader van het Biotoopjaar 95 is ten slotte ook hoofdstuk 9 van de Basiscursus over de molenbiotoop uitgegeven. Het stuk is geschreven door Gerbrand de Vries, die heeft laten weten dat nu de biotoopcampagne is afgelopen, het eigenlijke werk kan beginnen. Hierbij is er zeker ook een taak weggelegd voor de vrijwillige molenaars en de biotoopwachters, die een aantasting van de molenbiotoop in een vroeg stadium kunnen signaleren, waarna De Hollandsche Molen in actie kan komen.

B.A. van Weel, secretaris

EEN GESLAAGDE VRIJWILLIGER VERTELT

Men heeft mij gevraagd om als één der geslaagde vrijwillige molenaars iets te vertellen over de gang van zaken bij het examen.

Het examen duurt 1½ uur en voor mij nam de totale opleiding 1½ jaar in beslag. U zult het mij dan ook waarschijnlijk niet kwalijk nemen, dat ik ook iets zal vertellen over de opleiding in het algemeen. Dat het een uiteraard persoonlijk gekleurd verhaal wordt, laat zich begrijpen.

Het kon niet anders dan dat ik als telg uit een molenaarsfamilie en bovendien als drager van de naam Molenaar al vroeg belangstelling kreeg voor molens. Mijn werk liet mij slechts weinig vrije tijd en speelde zich af in ruimten met airconditioning en kunstlicht. Begrijpelijk, dat de polders met zon, wind en water op mij een grote aantrekkingskracht hadden. En rijdend op m'n racefietsje kwam ik ze dan altijd weer tegen, die vele poldermolens in ons Rijnland.

Op molendag 1993 bracht ik een bezoek aan "De Hoop doet leven", een kleine stenen poldermolen bij Rijnsburg. Molenaar Willem Waltman liet mij enthousiast z'n molen zien en vertelde mij over de opleiding bij het "Gilde van Vrijwillige Molenaars".

Ik werd lid van het Gilde, zocht een lesmolen en startte op 23 april 1994 m'n opleiding op de "Hoogmadese Molen" bij Ruud Bax. Hij is een man van weinig woorden, maar hij sprak ze wel luid en aanvankelijk voor mij onverstanebaar uit. Kreten als "een ZO-krimper is een NW-stinker" werden mij geleidelijk aan duidelijk. Het elegant klampen van de zeilen was voor mij in het begin een moeilijk onder de knie te krijgen handigheidje en het aan de ketting leggen van het gevulde met een strop rond de roe en een contraslag om de kruipaal was vooral in het donker een hele klus. En ik heb wat in het donker bij Ruud gewerkt. Geleidelijk aan begon ik mee te draaien in het molenaarswereldje, dat zo'n heel eigen karakter heeft. Al of niet in gezelschap van Ruud Bax bezocht ik vele molens en leste zodoende op veel plaatsen.

Een ding werd me heel duidelijk: met een molen moet je iets doen; je moet ermee werken en de molen zelf moet werken. Een draaiende molen met alleen een bovenwiel oogt wel aardig, maar is niet boeiend. Hij draait wel, maar doet verder niets. Het zingen van de stenen in een korenmolen, het ratelen van het haalwerk in een zaagmolen, het stampen van de heien in een oliemolen en het kreunen van de vijzel in een watermolen maken de molen tot een levend wezen, waarmee je kunt praten. Aan veel molens valt dus nog veel te herstellen.

Bij onze door vrijwilligers geleide opleiding vielen mij op: de soepele organisatie, de goede berichtgeving en het adequate niveau van de theorielessen in mijn regio. Natuurlijk moet je jezelf ook actief opstellen, maar als je dat doet, draai je ook mee in een goed gesmeerd "gaand werk", dat de aankomend molenaar het juiste gevoel bijbrengt voor de omgang met de molen en feeling voor het weer.

Na een jaar praktijk in weer en wind, zo'n 300 uur, een jaar ook van naarstig leren en herhalen van de theoretische stof, achtte ik de tijd rijp om me op te geven voor het toelatingsexamen, dat wordt afgenomen door het Gilde. Toen ik dat examen met goed gevolg had afgelegd, werd ik door het Gilde voorgedragen voor het examen van "De Hollandse Molen". Toen de uitnodiging voor dat definitieve examen na zo'n half jaar in de bus viel, werd ik toch ineens weer een tikkeltje nerveus.

Bij het toelatingsexamen wist ik het zo goed:

- de fundering van de molen met palen en kespen volgens het Amsterdamse systeem
- het metselwerk in Vlaams verband
- de verdichtingsmuur met baard om de "achterloopsheid" bij achtkante poldermolens tegen te gaan
- de opbouw van de taatspot van koningsspil of steenspil
- de benamingen van het staande werk van standerdmolen en wipmolen
- de houtsoorten van gaand en staand werk
- de wieksystemen
- de diverse vangsystemen
- de krui-systemen
- de lui-systemen met varkenswiel en gaffelwiel
- de hollander of de hamerbak in de papiermolen
- de dwarskijzers in de verfmolen
- de wolfsjes in de korenmolens
- de overwerker in de oliemolen, die immer de beweging van de wentelas overbrengt naar de roeder in de vuister en last but not least: Het Weer met de loop van depressies, de kenmerken van fronten en windrichtingen, de mogelijke gevaren voor de molen. Kortom, een duizelingwekkende hoeveelheid namen, feiten, begrippen en praktische zaken, die je ineens weer paraat moet hebben. Zoals ik al zei, ik werd een tikkeltje nerveus, toen ik de examenoproep op de deurmat vond.

Ik werd verwacht op korenmolen "De Windhond" te Woerden. Niet zo'n kleintje dus en met een hoge stelling. Enfin, afspraken gemaakt om met de molen te oefenen. Gelukkig kende ik Wim van Krieken, de molenaar van De Windhond, al. Dat scheelde een stuk.

Ik weer alle namen en begrippen herhalen en stampen. De voor het examen vastgestelde datum, 19 oktober 1995, naderde gestaag. Weersvoorspelling in de gaten houden, locaties van depressies en fronten bijhouden. Voor de examendag werd een westenwind, kracht 4, verwacht met mogelijk een buitje. Voldoende wind dus in ieder geval. Niets is zo vervelend als het met de hand naar beneden moeten halen van de enden.

Die dag ging ik ruim op tijd naar de molen om de situatie in te schatten. Ik was de laatste praktijkkandidaat. Ik zag nog juist, hoe mijn voorganger de laatste volle wegtrok en hoe het gezelschap daarna van de stelling verdween. Nog een uur en ik zou aan de beurt zijn. Ik ging terug naar de auto om m'n lijst-

jes met moeilijke woorden nog eens door te nemen. Nog een poosje wachten en tenslotte naar de molen.

De kennismaking met de examencommissie was ongedwongen. Ze wensten me succes en we gingen de stelling op. Ik kreeg tientallen vragen over alles, wat daar los en vast te zien was. Af en toe een vraag over iets, waarvan ik geen notie had, b.v. "hoe heten de houten plankjes, een soort leitjes, waarmee een molen gedekt kan zijn?" Ik stond met de mond vol tanden. Schaliën bleken ze te heten, ik had er nog nooit van gehoord. De stemming bleef prettig.

Toen de praktijk. Span de molen maar in. De molen moest zo'n 20 graden ruimend worden gekruidd. Geen probleem dus. Roeketting en bliksemafleider los en kruien maar. Geen beweging in te krijgen. Direct flitst het door me heen: Sufferd, je vergeet de bezetketting los te maken! Ik corrigeer direct, maar denk: "Je bent gezakt, mannetje!"

Er wordt wat gelachen, de stemming blijft goed. Met vier halve maakt de molen dan z'n 60 enden. Een paar maal vangen en afzeilen maar weer. Ik doe het rustig, maar de heren vinden, dat het bij een bui wel wat sneller moet.

Vervolgens een ronde door de molen, waarbij ik weer uitgebreid aan de tand word gevoeld over de meeste onderdelen van staande werk, gaande werk en maalwerk. Tenslotte naar de graanzolder. Eindelijk koffie! Door nervositeit en al het praten heb ik een tong als van leer. Zittend tegenover de vier-schaar beantwoord ik vragen over het weer. Er ontwikkelt zich een zeer ontspannen gesprek over alle toeters en bellen.

Dan is het tijd. De 1½ uur zijn omgevlogen. Ik

word naar de maalzolder gestuurd. De heren overleggen. Als ik word teruggeroepen, hoor ik, dat ik geslaagd ben. Ik krijg het Gildespeldje en een exemplaar van "Een besonder creckwerck", de eerste houtzaagmolen. We nemen afscheid en ik verlaat de molen met het gevoel, dat ik een paar prettige uren achter de rug heb.

Resumerend wil ik nog dit zeggen:

- de opleiding zit goed in elkaar.
- een jaar praktijk op *verschillende molens in alle seizoenen* is beslist noodzakelijk om voldoende zelfvertrouwen te krijgen en de weerssituatie te kunnen beoordelen.
- de theoretische ondersteuning met maandelijkse theorielessen door het Gilde is levendig en goed.
- het losbladige studiemateriaal, dat de oude informatiemappen geleidelijk gaat vervangen, is duidelijk en goed verzorgd.

Dit alles klinkt misschien als een reclamepraatje, maar zo bedoel ik het niet. Te mopperen valt er natuurlijk altijd wel wat, maar het gaat om de grote lijnen. Nu ik zo'n drie maanden op mijn eigen molen maal, voel ik me meer verbonden met wind, water en de polder dan ooit.

Bijzondere dank ben ik verschuldigd aan al die molenaars, die altijd klaarstonden om mij op praktisch en theoretisch gebied te begeleiden, en natuurlijk ook aan de examencommissies van het Gilde en van "De Hollandsche Molen", die hierin met kenmerkend plezier zeer veel vrije tijd stoppen, en tenslotte aan al diegenen, die in commissies en secretariaten veel werk verzetten.

Ik dank U allen wel.

J.P. Molenaar, Leiderdorp

OVER HET Vernieuwen van VANGBALK, WIPSTOK EN VANGKetting

Dit artikel beschrijft een praktische methode om te controleren, of bij herstelwerkzaamheden aan het bedieningsmechanisme van de vang, niet onbedoeld de vangkracht van de molen wordt aangetast. Alle rekenwerk, dat hiervoor in het verleden nodig was, kan bij deze methode achterwege blijven.

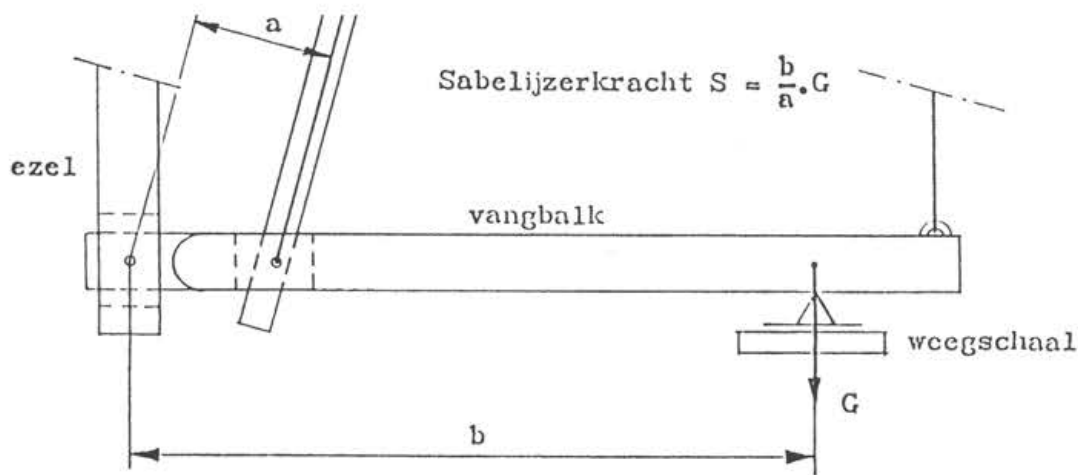
Als U bij herstelwerkzaamheden aan de molen de vangbalk, de wipstok of de vangketting vervangt door een lichter of door een zwaarder exemplaar, kan het zijn, dat U zonder het te willen de vangkracht van Uw molen verandert. Een andere houtsoort of iets andere afmetingen van de nieuwe onderdelen kunnen daaraan al debet zijn. Op zich hoeft dit natuurlijk geen probleem te zijn, zolang U bij het vervangen van de onderdelen maar terdege beseft, dat het gebeurt en gelijktijdig passende maatregelen treft. Het gewichtsverschil is immers eenvoudig weer te compenseren door wat meer of min-

der ballastgewicht op de vangbalk te plaatsen. Maar de vraag is natuurlijk, hoeveel gewicht U er nu precies bij moet zetten of af moet halen en op welke plek, om het effect van het grotere of kleinere gewicht van de nieuwe bedieningsonderdelen geheel te compenseren.

Dit probleem is op de hieronder beschreven wijze gemakkelijk zonder enig rekenwerk op te lossen:

Voordat U de te vervangen oude onderdelen begint te demonteren, plaatst U ergens onder het einde van de balk weer de bekende weegschaal met autokrik. Nadat U de spanning van het sabelijzer hebt afgehaald, demonteert U de lunsbout, die de vangbalk met het sabelijzer verbindt, en vervolgens zet U de vangbalk weer horizontaal.

U noteert voor Uzelf de aanwijzing van de weegschaal en markeert de plaats, waar de vangbalk op de krik rust. Vervolgens monteert U de nieuwe onderdelen.

Opmerkingen:

Om na het aanbrengen van de nieuwe onderdelen de aanwijzing van de weegschaal goed met de oude aanwijzing te kunnen vergelijken, moeten weegschaal en krik weer op exact dezelfde plaats kunnen worden teruggezet als bij de eerste meting. Een merkteken op de vloer van de kapzolder of op de vangbalk (als deze tenminste niet wordt vervangen) helpt U om die plek weer gemakkelijk terug te kunnen vinden. Als de vangbalk niet wordt vervangen, heeft een merkteken op de vangbalk de voorkeur. Wordt de vangbalk wel vervangen, dan moet het merkteken natuurlijk wel op de vloer worden aangebracht, anders moet U naderhand tot de ontdekking komen, dat U geen referentiepunt meer hebt. Bedenk daarbij, dat U de molen niet tussentijds even een stukje verkruisen mag, want anders zit U met nagenoeg hetzelfde probleem.

Het is zinvol om tegelijkertijd de bestaande sabelijzerkracht even uit te rekenen en vast te leggen, alvorens U de zaak gaat veranderen (zie mijn artikel: *Het "wegen" van de sabelijzerkracht* in *Gildebrief 1996/1*). U kunt dan een half jaar of een heel jaar later nog eens controleren, of de sabelijzerkracht, door b.v. het uitdrogen van het hout van de nieuwe vangbalk, niet te veel is verminderd. Dan kunt U, indien nodig, maatregelen treffen.

Bij het monteren van een nieuwe wipstok of een nieuw vangtouw kunt U het beste de lunsbout eerst weer even door de vangbalk in het sabelijzer terugsteken en de weegschaal met de krik weer onder de vangbalk weghalen. De molen staat dan gedurende het verwisselen van de bedieningsonderdelen goed op de vang. Als ook de vangbalk moet worden vervangen, rest U niet anders dan de molen maar tijdelijk op een andere manier goed vast te zetten, b.v. door de bekende stutten in het bovenwiel te zetten of de roede met extra kettingen vast te leggen. De mogelijkheden daartoe mogen als genoegzaam bekend worden verondersteld. Uiteraard verwisselt U alleen bij windstil weer onderdelen van het bedieningsmechanisme van de vang!

Als alle nieuwe onderdelen gemonteerd zijn en de krik weer goed op z'n plek staat, herhaalt U de

zou juist omschreven voorbereidende handelingen en bekijkt U opnieuw, hoeveel gewicht de weegschaal aangeeft. Is dit gewicht minder geworden, dan zal de vang zonder verdere maatregelen minder goed vangen dan met de oude onderdelen. Dat wilt U natuurlijk niet, ook al heeft het als prettige bijkomstigheid, dat de vang daardoor iets lichter te bedienen is. De vangbalk is op twee manieren weer op z'n oude gewicht terug te brengen (zie figuur). Ten eerste door wat extra losse gewichten in de ballastbak achter op de vangbalk te leggen; ten tweede door de ballastbak in z'n geheel wat verder naar achteren op de vangbalk vast te maken.

Omgekeerd, als de vangbalk door het vervangen van de wipstok of het vangtouw zwaarder is geworden, dan is het oude gewicht van de vangbalk weer te herstellen, door iets van het ballastgewicht weg te halen, of de ballastbak in z'n geheel iets meer naar voren op de vangbalk vast te maken.

Opmerking:

Het is verstandig de oorspronkelijke stand van de ballastbak met krijt te markeren, alvorens deze te verplaatsen. U kunt deze stand dan altijd terugvinden.

Als U de ballastbak op de vangbalk hebt verplaatst, moet U natuurlijk wel controleren, of deze bij zowel gelichte als opgelegde vang bij geen enkele windrichting in aanraking komt met draaiende (bovenbonkelaar of bovenschijfloop) of vaste constructiedelen van de kap.

Bij een compleet nieuwe vangbalk zult U de ballastbak van de oude vangbalk op de nieuwe moeten overzetten. U kunt dan vrijelijk met het ballastgewicht van de bak of met de plaats van de bak experimenteren, om de oorspronkelijke sabelijzerkracht weer terug te krijgen. Wel moet U vooraf controleren, of de afstand "a" (zie figuur) bij de nieuwe vangbalk niet is veranderd, en wel om twee redenen:

1. Ten eerste, omdat, als dat niet het geval is, het bovenste oog van het sabelijzer een andere stand krijgt t.o.v. de lunsbout door het sabelstuk. Dit heeft

tot gevolg, dat het oog bij het aantrekken van het sabelijzer niet meer goed op de lunsbout draagt en verkeerd wordt belast. Bovendien kan dan het sabelijzer tot buiten het spoor van het bovenwiel opzij worden getrokken, als de lendestut of de rechtgeleiding op het sabelstuk door een of andere oorzaak niet meer helemaal goed vast zitten, of als deze door slijtage te veel speling hebben gekregen. Om te voorkomen, dat het sabelstuk opzij wordt getrokken, moet het sabelijzer bij opgelegde vang altijd dezelfde hoek met de loodlijn maken als het bovenwiel.

Opmerking:

Veel molens hebben een sabelijzer, waarin naast elkaar twee rijen gaten zijn geboord. Deze gaten zijn gewoonlijk ten opzichte van elkaar over de halve steek verspringend aangebracht, zodat de stapgrootte bij het opsteken van de vangbalk niet te groot wordt. Strikt genomen zou de vangbalk dan voor de lunsbout twee achter elkaar geboorde gaten moeten hebben, met dezelfde hartafstand als de beide gatenreeksen in het sabelijzer. Zodoende kan de lunsbout bij het opsteken van de vangbalk door het voorste gat worden gestoken, als een gat uit de voorste gatenreeks van het sabelijzer wordt gebruikt en door het achterste gat, als een gat uit de achterste gatenreeks wordt gebruikt. De stand van het sabelijzer blijft dan bij het opsteken van de vangbalk altijd hetzelfde.

2. Ten tweede, omdat, als dit alles geen probleem blijkt te zijn, met de verandering van de afstand "a" (zie figuur) onvermijdelijk ook de verhouding "b:a" verandert. Als U desondanks de vangbalk toch weer op het oude gewicht terug brengt, dan zal de sabelijzerkracht van de nieuwe vangbalk anders worden dan die van de oude. Wie het advies heeft opgevolgd, om van tevoren de sabelijzerkracht van de oude vangbalk even uit te rekenen en vast te leggen, heeft daar nu direct profijt van. Hij kan dan namelijk uit de oude sabelijzerkracht en de nieuwe afstand "a" m.b.v. onderstaande formule direct berekenen, wat de nieuwe aanwijzing van de weegschaal moet zijn, om met de nieuwe vangbalk en de gewijzigde afstand "a" toch weer de oude sabelijzerkracht terug te krijgen.

Formule: $G_{\text{nieuw}} = \frac{a_{\text{nieuw}}}{a_{\text{oud}}} \times S_{\text{oud}}$

b

Voorbeeld: Was de oude sabelijzerkracht b.v. 500 kg en is de afstand "a" bij de nieuwe vangbalk 44 cm tegenover 40 bij de oude, en staat de weegschaal op een afstand van 200 cm van de scharnierpen in de ezel onder de vangbalk, dan moet de nieuwe vangbalk op een gewicht van $44/200 \times 500 = 110$ kilogram worden gebracht, om de sabelijzerkracht van de oude vangbalk terug te krijgen. Bij de aldus berekende 110 kg moet nog het gewicht van de krik worden opgeteld, om de vereiste nieuwe aanwijzing van de weegschaal te krijgen, waarmee U de vangbalk weer op de oude sabelijzerkracht kunt terugbrengen.

Als U U niets van de verandering van afstand "a" aantrekt en de weegschaal toch weer gewoon op de oude aanwijzing van 100 kg terugzet, dan komt u (zie weer mijn artikel: *Het "wegen" van de sabelijzerkracht in Gildebrief 1996/1*) op een sabelijzerkracht van $200/44 \times 100 = 455$ kg uit en bent u ongemerkt 45 kg trekkracht kwijt. De voorspanning van de vang is zodoende 45 kg lager geworden. Bij de molen, die met een sabelijzerkracht van 500 kg en een vlucht van 22 m voor deze reeks artikelen over de vang model heeft gestaan, betekent dit een verlies van 9% van de totale vangkracht. Slechts een paar centimeters verschil in afstand "a" hebben in het algemeen gesproken dus al vrij grote gevolgen voor de vangkracht van de molen. Het is dus zaak om daar, bij het plaatsen van een nieuwe vangbalk, terdege rekening mee te houden.

In veruit de meeste gevallen zal de afstand "a" echter niet veranderen. Het is niettemin goed om te weten, wat de consequenties voor de remkracht van de molen kunnen zijn, als de molenmaker zich toch een paar centimeters heeft vergist in de plaats van de lunsbouten in een nieuwe vangbalk of ezel. Nog belangrijker is, dat U weet, hoe U de gevolgen daarvan voor de remcapaciteit van de molen weer kunt goedmaken. Alleen bij dergelijke uitzonderlijke vergissingen zal er dus toch enig rekenwerk aan te pas moeten komen, om het gewicht van de nieuwe vangbalk weer goed in overeenstemming te brengen met de oude sabelijzerkracht.

In alle andere gevallen vergt de boven beschreven methode dus in het geheel geen rekenwerk. U hoeft alleen maar te zorgen, dat de wijzer van de weegschaal, na het monteren van de nieuwe onderdelen, weer in dezelfde stand komt te staan als vóór het demonteren van de oude onderdelen. Dan kunt U er zeker van zijn, dat eventuele gewichtsverschillen tussen de oude en de nieuwe onderdelen volledig gecompenseerd zijn en de vangkracht van de molen niet beïnvloeden. Deze methode is kinderlijk eenvoudig en bespaart U bovendien enorm veel tijd. Het verlost U gelijktijdig van een hele reeks lastige en tijdrovende karweitjes, zoals:

- het berekenen of bepalen van het gewicht van de oude en de nieuwe onderdelen
- het berekenen of bepalen van de zwaartepunten daarvan
- het berekenen van de uitwerking van het verschil in krachten en armen op de sabelijzerkracht
- het berekenen van het ballastgewicht, dat op de vangbalk moet worden bijgeplaatst (of daarvan moet worden afgenomen), om te verhinderen, dat de vangkracht verandert.

In de praktijk zullen waarschijnlijk velen van U tot op heden, bij het monteren van een nieuwe vangbalk, wipstok of vangketting, nog nooit hebben gekeken naar het effect daarvan op de remkracht van de molen, omdat dat, gezien de hoeveelheid rekenwerk en de complexiteit daarvan, vrijwel ondoenlijk van. Nu is er dus een methode om e.e.a. snel en eenvoudig te controleren. Omwille van de hoeveelheid werk hoeft U het in elk geval niet meer te laten.

Als U voor het compenseren van eventuele gewichtsverschillen geen weegschaal, maar een

unster wilt gebruiken, is de de volgen werkwijze in grote lijnen hetzelfde. Een voordeel van het gebruik van een unster is, dat U dan nergens meer merktens hoeft te plaatsen, omdat de unster toch altijd weer op dezelfde plaats teruggemonteerd moet worden. U meet met een unster bovendien altijd rechtstreeks de grootte van de sabelijzerkracht. U kunt daarom geen meetfouten krijgen, als de afstand "a" van de nieuwe vangbalk afwijkt van die van de oude vangbalk. Bij gebruik van een unster hebt U dus het voordeel, dat U ook in het geheel geen rekenwerk hebt als de afstand "a" van een nieuwe vangbalk anders is geworden, omdat U de in het sabelijzer aanwezige trekkracht immers gewoon rechtstreeks op de schaal van de unster kunt aflezen. De belofte in de aanhef van dit artikel, dat alle rekenwerk achterwege kan blijven, is met een unster dus helemaal waar te maken.

Een nadeel blijft natuurlijk, dat U veel moeilijker aan een geschikte unster kunt komen dan aan een geschikte weegschaal, terwijl het bovendien veel bewerkelijker is, om een unster goed, d.w.z. met de vangbalk in de werkstand, op de plaats van het sabelijzer aan te brengen.

Rest nog de vraag, waarom de sabelijzerkracht naar het oude niveau moet worden teruggebracht, als het gewicht van de nieuwe vangbalk niet kleiner, maar groter is geworden. Een zwaardere vangbalk geeft immers meer vangkracht en dat is toch alleen maar beter? Wel, het hangt er maar van af, hoe je dat bekijkt. Als deze redenering bij alle veranderingen aan de vang in de loop der jaren wordt volgehouden, kan de vangkracht in die tijd ongemerkt flink oplopen. Het is beter om dit te voorkomen. Anders vraagt zich later misschien een nieuwe molenaar af, waarom de molen zo ongelooflijk zwaar vangt, in de waan dat dat altijd zo is geweest en zo hoort. Maar afgezien daarvan plaagt U er uiteindelijk ook Uzelf mee. Het zal U, naarmate het bedieningsmechanisme zwaarder wordt, steeds meer moeite gaan kosten om de molen nog keurig zonder terugstoot stil te zetten.

TWEE MANIEREN VOOR HET COMPENSEREN VAN HET GEWICHTSVerschIL

1. Door het toevoegen of wegnemen van gewicht uit de ballastbak
2. Door de gehele ballastbak naar links of rechts te verplaatsen

- = kleinere sabelijzerkracht
+ = grotere sabelijzerkracht

Alan Kuilder

Molendag gehouden. Het is de bedoeling, dat op deze dag weer een groot aantal van de 35 molens in onze provincie geopend zullen zijn en zullen draaien. Vorig jaar waren dat er ongeveer 26, een redelijk aantal dus. Bij enkele molens zullen nevenactiviteiten georganiseerd worden, zoals markten, fietstoertochten, tentoonstellingen, videopresentaties e.d.

Informatie over de deelnemende molens en de eventueel bij die molens te organiseren activiteiten zal kort voor 24 augustus beschikbaar zijn via tel.nr. 0521-591502.

Meint Noordhoek

WESTLANDSE MOLENDAG - Zaterdag 29 juni

Op deze dag zijn 13 molens in het Westland opengesteld van 9.00 - 17.00 uur.

Bij de molens is voor fl. 3,50 een routebeschrijving voor een fietstocht langs de molens. De fietstocht kan bij elke molen worden begonnen. Als U tenminste 5 molens bezoekt (er moet worden gestempeld), krijgt U een leuk aandenken. De opengestelde molens zijn:

- Watermolen "De Schaapweimolen" te Rijswijk
- Korenmolen "De Korpershoek" te Schipluiden
- Watermolen "De Groeneveldse molen" te Schipluiden
- Romp van de molen van de Oude Lierpolder te De Lier. Hierin staat een Crossley motor met vijzel
- Watermolen "De Dijkmolen" te Maasland
- Korenmolen "Windlust" te Wateringen
- Korenmolen "De Korenaer" te Loosduinen
- Korenmolen "De Vier Winden" te Monster
- De korenmolen te 's Gravezande
- Watermolen "De Nieuwlandse molen" te Hoek van Holland
- Korenmolen "De Hoop" te Maassluis
- Watermolen "De Wippersmolen" te Maassluis
- Korenmolen "De Roos" te Delft.

Molen "De Roos" zal ter gelegenheid van "Delft 750 jaar cultuurstad" Delfts blauw geschilderde zeilen voeren! Korenmolen "De drie lilies" te Maasland is niet te bezichtigen. Naast deze molen staat een oude maalderij met een Ruston dieselmotor. Voor meer informatie over de Westlandse molendag kunt U bellen: 015-3808432.

DRENTSE MOLENDAG

Op zaterdag 24 augustus wordt er onder auspiciën van de Molenstichting Drenthe weer een Drentse

"De Veer", "De Kleine Veer" en "'t Veertje"

Vlakbij Haarlem, in de buurtschap Penningsveer, staat sinds 1701 de achtkante poldermolen "De Veer". Molenaar/bewoner is Harry van Hoorn, Groninger van geboorte, en een goede bekende van molenaar/bewoner Jan Knegt van de Gelderse wipmolen "De Achterste Molen" te Hellouw. Door diens instructieweken voor molenaars in opleiding, enige jaren geleden, waren er onder meer contacten ontstaan met Groningse cursisten en ook met Frits Breen van de Stichting Molens in Zuid-Kennemerland (SMZK). Bij een bezoek aan molen "De Veer" in 1993 zag Jan Knegt weidemolen "De Kleine Veer" in tijdelijke opstelling. De SMZK had deze molen in 1992 herbouwd met gebruikmaking van onderdelen van een zelfde molen, die ooit aan de Veerweg stond. "De Kleine Veer" is inmiddels op 13 juni 1995 overgedragen aan Het Noord-Hollands Landschap en vrijwel op z'n oude plek neergezet om een natuurgebied een hoger waterpeil te geven. Toen Jan Knegt "De Veer" in september 1993 nogmaals bezocht, bood Harry van Hoorn hem de eiken bovenas en de roeden (lengte 4 meter) aan van een weidemolen. Deze onderdelen

had Harry op zijn beurt gekregen van de familie Assema uit Penningsveer, die ze bij het opruimen van een schuur had gevonden. De betreffende bovenas lag in de tentoonstellingsruimte van "De Veer", terwijl de roeden lagen opgeslagen in de werkplaats van de SMZK. Het molentje zou gestaan hebben in de buurt van Spaarndam. Jan Knegt zag wel mogelijkheden deze onderdelen weer te laten draaien aan een door hem te bouwen weidemolen en nam ze meteen mee naar Gelderland. Het werken aan deze weidemolen moest echter enige tijd worden uitgesteld in verband met een grote restauratie aan "De Achterste Molen".

Een molenaar, die Jan Knegt op "De Achterste Molen" bezocht, maakte hem attent op de heer Tanger te Westzaan. Deze had wellicht kamwielen. Jan schreef in mei 1994 een brief aan de heer Tanger en kon in februari 1995 een aswiel en een bonkelaar ophalen. Deze houten wielen waren begin jaren '50 vervaardigd door molenmaker Rem te Wormer, alwaar ze waarschijnlijk maar heel kort in een molentje hebben gedraaid, omdat de kammen geen "beet" vertonen. De heer Tanger gaf deze wielen in bruikleen voor de bouw van weidemolen "'t Veertje", die Jan Knegt toch maar (gedeeltelijk) liet uitvoeren door de molenmakers Meindert en Nico van molenmakerij Endedijk in Terschuur.

In januari vervaardigde Jan zelf het ondergrondse gedeelte van de weidemolen uit gebruikt bangkirai. Op 16 februari werd "'t Veertje" op dit onderstel geplaatst. Door de aanhoudende vorst werd het 16 maart, eer Nico van Koerten het gaande werk, de kuip en de pomp kon plaatsen. Intussen maakte Jan Knegt van die vorstperiode gebruik om de zeilborden te vervaardigen en de roeden op te hekken.

Zo maalde op 16 maart weidemolen "'t Veertje" in Hellouw in de provincie Gelderland voor het eerst een laaggelegen stukje griend blank, waarbij door de toeschouwers verbaasd werd gekeken naar de hoeveelheid water, die zo'n molentje kan geven.

MOLEN "DE ROOS" HEEFT DELFTS BLAUWE ZEILEN

Ter gelegenheid van "Delft 750 jaar Cultuurstad" heeft molen "De Roos" een stel Delfts Blauw beschilderde zeilen gekregen. Ze werden beschilderd door twaalf leerlingen van de "5 Mei Daltonschool" in Delft. Op Nationale Molendag, zaterdag 11 mei, werden deze zeilen om 10 uur op feestelijke wijze onthuld door de heer A.J. de Koning, oud-directeur en erelid van de vereniging "De Hollandse Molen". De vereniging is eigenaar van de aan de Phoenixstraat gelegen molen, de enig overgebleven windmolen in de Prinsenstad.

De heer de Koning heeft, gedurende de halve eeuw, dat hij betrokken is bij het molenbehoud in Nederland, drie generaties van de familie

Effectief besparen op stoffilters?

Een goeie tip voor een simpele besparing? De levensduur van de stoffen filters die u gebruikt, kunt u gemakkelijk met een factor twee of drie verlengen! Kwestie van ze perfect te laten reinigen door Wilhelmina, een bedrijf dat hierin is gespecialiseerd.

Uiteraard gaat Wilhelmina hierbij buitengewoon omzichtig te werk.

Zo wordt voor elke nieuwe klant eerst een proefwassing verricht. De resultaten hiervan worden in een helder rapport vastgelegd en uitvoerig doorgesproken.

Zodat er geen vuiltje aan de lucht is bij het reinigen van uw kostbare filters.

Wanneer u even belt of faxt zitten we snel bij elkaar aan tafel.

U kunt ook onderstaande bon in een ongefrankeerde envelop stoppen en sturen naar:

Wilhelmina Textieldiensten B.V., Antwoordnummer 23, 5700 WB Helmond.

Wilhelmina

werkt aan schoner werken®

Wilhelmina Textieldiensten b.v. Kanaaldijk Z.W. 9, 5706 LD Helmond,
Telefoon: 0492 598181, Fax: 0492 526105.

Steunpunten in Apeldoorn, Bergen op Zoom, Hogeveen en Woerden.

- BON** Neem a.u.b. contact met mij op voor:
- o nadere informatie over het reinigen van stoffilters;
 - o het maken van een afspraak.

Naam bedrijf.....

Adres.....

Postcode/plaats.....

Naam contactpersoon.....

Telefonisch bereikbaar op nummer.....

De Vreede meegemaakt. De winkel van de De Vreede is al ruim 70 jaar gevestigd in molen De Roos. De jongste telg uit deze molenfamilie, Koos de Vreede, kwam op het idee om ter gelegenheid van "Delft 750 jaar Cultuurstad" op speciaal gemaakte witte zeilen Delfts Blauwe motieven te laten schilderen. Hij nodigde kinderen uit dit bijzondere werk uit te voeren.

Leerlingen van groep 5 van de "5 Mei Daltonschool" zijn met dit idee aan de slag gegaan. Zij hebben tijdens de "Verlengde Schooldag" in tien lessen gewerkt aan het bedenken, ontwerpen en uitvoeren ervan. Ze werden begeleid door Clasiën de Boon, beeldend consulent bij de afdeling Kunstzinnige Vorming van de Vrije Academie Westvest.

Een onderdeel van het lespakket was natuurlijk ook een bezoek aan de molen. Molenaar Bart Dooren liet speciaal voor deze gelegenheid de wieken draaien en demonstreerde, hoe de molenzeilen de snelheid van het wiekenkruis bepalen. De leerlingen konden in de Koninklijke Delftsche Aardewerfabriek "De Porceleynse Fles" ideeën opdoen door het bekijken van het beroemde Delfts Blauwe aardewerk.

Vereniging "De Hollandsche Molen" wordt bij het instandhouden van molen "De Roos" ondersteund door de Delftse Stichting Molen De Roos. Deze stichting wist voor het "zeilenproject" een bijdrage te verwerven van de Stichting Hulp aan Delftse Jongeren, vanouds genaamd Het Meisjeshuis. Dankzij de inzet van Koos de Vreede, Clasiën de Boon en de leerlingen van de Daltonschool kan Delft genieten van een prachtig gezicht, als de zeilen met de Delfts Blauwe motieven het gevlucht van De Roos doen rondgaan. Dit zal onder meer op de volgende dagen het geval zijn:

- zaterdag 15 juni 1996 t.g.v. de opening van een tentoonstelling in de molen
- zaterdag 29 juni 1996 t.g.v. Westlandse Molen-dag
- zaterdag 31 augustus 1996 t.g.v. Delftdag
- zaterdag 14 september 1996 t.g.v. Monumentendag

HET GILDEBESTUUR OP BEZOEK BIJ DE AFDELING GRONINGEN

Het Gildebestuur vergadert iedere maand. Daarbij komen beleidszaken aan de orde, maar er wordt ook veel correspondentie behandeld. Een gedeelte van deze correspondentie is afkomstig van de afdelingsbesturen. Naast de jaarlijkse contactdag en de ledenvergadering is dit helaas vaak het enige contact tussen het Gildebestuur en haar afdelingen. Soms is er een aanleiding om een aparte extra bespreking te hebben met een afdelingsbestuur. Het afgelopen jaar vond zo'n bespreking plaats met het Groningse afdelingsbestuur, toen er wat onduidelijkheid was over de kwaliteit van de toelatingsexamen.

Nogmaals, er is helaas te weinig contact, in de eerste plaats, omdat we in de veronderstelling verkeren, dat alles goed verloopt, maar ook omdat ons vaak de tijd ontbreekt, of omdat de grote afstand bezwaarlijk is. Daarom hechten de bestuursleden dan ook grote waarde aan het jaarlijkse "werk"-bezoek aan één van de afdelingen.

Op vrijdag 29 maart en zaterdag 30 maart jl. waren we te gast bij het Groningse afdelingsbestuur, dat een keurig programma verzorgd had. Op vrijdagavond was er een contactavond voor Groningse leden in Hoogkerk, aanvang 20.00 uur. Voor de bestuursleden bleek dit een te vroeg tijdstip. Groningen ligt blijkbaar toch verder weg dan we dachten. Het drukke verkeer weerhield ons er in ieder geval van op tijd te komen. Gelukkig toonden de Groningers begrip. We kregen koffie met koek (jawel: kruidkoek!) en we konden nog antwoord geven op enkele door de aanwezigen gestelde vragen, o.a. over biotoopzaken. Verder bleek niet duidelijk vast te liggen, hoe het bestuur haar financiële beleid tegenover de leden moest verantwoorden. Zo kregen we als bestuur nog wat "huiswerk" mee. Tijdens het tweede gedeelte van de avond werden enkele alweer twintig jaar oude films over het Groninger molenleven vertoond. Tussen de programma-onderdelen en na afloop werden oude banden weer aangehaald en nieuwe contacten gelegd.

We genoten van een korte nachtrust in Hoogveen thuis bij Bert van Uffelen. Op zaterdagmorgen begon onze rondreis door de provincie Groningen

in Winschoten. Daar ontving een heel comité o.l.v. de instructeurs Koster en Oomkens ons op Molen Dijkstra met koffie en koek. Vervolgens bezochten we de houtzaag-, koren- en pelmolen (!) Fram te Woltersum (ook hier koffie). Daarna brachten we een kort bezoek aan Ten Boer, waar we de kleine houtzaag/korenmolen en de in restauratie zijnde romp van de Widde Meulen bekeken. Toen ging de reis noordwaarts, richting Eemshaven. Precies op etenstijd (!) bereikten we de Goliath bij Uithuizermeeden. Hier ondergingen we de bijna spreekwoordelijke gastvrijheid van Ida Wieringa-Spijk. De grote, volle pan erwtensoep was na de maaltijd geheel leeg. Het enige, dat overbleef, was een stapel afwas. Het is overigens een verwarrend beeld, zo'n mooie rietgedekte achtkante poldermolen temidden van vele tientallen draaiende electriciteits-opwekkers. Eigenlijk behoor je dat mooi te vinden, al die alternatieve energieopwekking, maar anderszins is hier toch wel sprake van grootschalige "horizonvervuiling".

's Middags bezochten we nog molen "De vier Winden" te Pieterburen met een enthousiaste Derk Jan Tinga (ook hier koffie met wel heel bijzonder lekkere kruidkoek) en tot slot molen "De Onderneming" te Vierhuizen, waar de Groninger nestor Bernard Dijk al zo'n 25 jaar de opleiding verzorgt; hij heeft al een dikke honderd vrijwillige molenaars "afgeleverd"! Toen we deze molenaar, die nog even enthousiast is als 25 jaar geleden, verlieten, namen we ook afscheid van onze begeleiders: afdelingsbestuursvoorzitter Duijm en diens voorganger De Jong, die zich inmiddels, na vele jaren geheel uit het afdelingsbestuur had teruggetrokken. De heer de Jong verdient daarom ook op deze plaats een speciaal dankwoord!

Het weer was ons die dag gunstig gezind geweest, want terwijl er elders in het land sneeuwbuien vielen, had het Groninger land ons niets anders dan een heldere fotogenieke lucht met voldoende wind gegeven. Mede daarom vertrokken we met een goed gevoel uit deze provincie, in het besef, dat ons volgend bezoek aan Groningen (helaas) pas over elf jaar en ons eerstvolgende bezoek aan één der andere provincies (ook helaas) pas over een vol jaar zou plaatsvinden.

Gerard Sturkenboom

Olie- en korenmolen WOLDZIGT te Roderwolde

Een landelijke fietsroute, en ook een knapzakroute voeren langs de unieke olie/korenmolen "Woldzigt" te Roderwolde in de gemeente Roden. Deze molen werd gebouwd in 1852 en is goed bewaard gebleven mede dankzij een restauratie in 1970 door de gemeente. De molen is nog steeds regelmatig in bedrijf. Er wordt niet alleen graan gemalen, maar op iedere eerste zaterdag van de maand wordt er ook olie geslagen. Was het slaan van olie uit lijnzaad

vroeger een beroep, thans wordt het door vrijwilligers gedaan. Lijnzaad is afkomstig van de vlasplant en de hieruit gewonnen olie werd vroeger gebruikt voor de vervaardiging van zeep en verf.

In de linkervleugel, die vroeger in gebruik was als graanzolder, bevindt zich thans het Nederlands Graanmuseum, waarin allerlei historische en hedendaagse zaken zijn tentoongesteld, die betrekking hebben op de verbouw en de eindproducten van granen en gewassen met oliehoudende zaden. Op de begane grond wordt ieder jaar een expositie gehouden over een thema, dat betrekking heeft op de molen. Voor 1996 is dat thema:

De geschiedenis van zeep.....

In de oorlogsjaren maakten de mensen zelf hun zeep. Daarvan zijn recepten uit de periode 1940-1945 bewaard gebleven. Deze werden door diverse mensen in bruikleen afgestaan voor de expositie, evenals reclamemateriaal vanaf het jaar 1910, voorbeelden van verpakkingen, maar b.v. ook zegeltjes, waarmee vroeger kon worden gespaard voor nuttige cadeau's.

De expositie wordt gehouden gedurende de maanden mei t/m september. Molen "Woldzigt" is daartoe in die periode geopend 's dinsdagmiddags t/m 's zaterdagmiddags van 13.30 uur tot 17.00 uur, voor groepen op afspraak ook buiten deze openingstijden. Verder bestaat de mogelijkheid een avond-fietsstocht te combineren met een bezoek aan de molen. Ook hiervoor graag een afspraak maken. Voor meer informatie kunt U contact opnemen met:

mevr. A. Doornbos
Hoofdstraat 60
9315 PC Roderwolde
tel. 050-5032198

VAN DE REDACTIE

Het aantal artikelen dat ter plaatsing in de Gildebrieff bij de redactie wordt aangeboden lijkt groeien! Een verheugende ontwikkeling en we hopen dat het doorzet. Nieuws over zelfwerkzaamheid aan Uw molen en interessante bijdragen over een bepaald facet van wind- en watermolens blijven welkom.

De laatste Gildebrieff (die van Maart j.l.) moest zelfs uitgebreid worden tot 32 pagina's! Een mijlpaal in de Gilde historie, want zo'n dikke Gildebrieff hadden we nooit eerder.

Maar,..... hoe dikker hoe duurder!!

De penningmeester waarschuwde de redactie dat de Gilde portemonnee niet elke keer zo'n dikke Gildebrieff aankan!

In deze Gildebrieff staat het jaarverslag (over 1995) van de secretaris. Door een flink aantal ondernomen activiteiten is het extra lang en vraagt het dus veel plaatsruimte.

Mede daarom moesten we enkele artikelen bewaren tot September aanstaande.

VOORJAARSEXCURSIE VAN AFDELING GELDER- LAND NAAR GRONINGEN

Hoezo voorjaar? Dat was de vraag, die we ons stelden, toen we op zaterdagmorgen 30 maart jl. vanuit Valburg op weg gingen naar Groningen voor de voorjaarsexcursie van onze afdeling van het GvVM. Kort na ons vertrek begon het namelijk volop te sneeuwen. Dit veroorzaakte de nodige gladheid op de snelwegen, zodat we onze snelheid moesten temperen. Sommigen van onze medeweggebruikers hadden dat te laat gedaan; zij hadden de vangrail al gekust. Toen we in de buurt van Zwolle kwamen, klaarde het op en vanaf dat moment kregen we geen sneeuw meer, maar vooral zonneschijn.

In het dorps huis van Noorderhogebrug (net boven Groningen) bleek, dat er 25 personen de winterse omstandigheden hadden getrotseerd. Na de koffie met Groninger koek en de welkomstwoorden van Hendrik Jan Berghuis (vrijwillig molenaar op de "Wilhelmina") en Jan Knecht gingen we op weg naar de eerste molen, de Wilhelmina te Noorderhogebrug. Dit is een achtkante stellingmolen op stenen voet. Aan de hand van een opdrachten- en vragenlijst moesten we naar Groningse molenkenmerken zoeken. Zaken als de steunberen in het achtkant, de kraaijpoten, die de stelling vanuit de hoeken van het achtkant ondersteunen en het zelfzwichingssysteem konden hier goed worden bekeken. In de molen waren o.a. te bewonderen een via de koningspel aangedreven jacobsladder en een afschietwerk.

Vervolgens gingen we op weg naar Klein Wetsinge, waar koren/pelmolen "Eureka" werd bezocht. Dit achtkant met gepotdekselde velden staat ook op een stenen onderachtkant. De molen heeft een voeghoutenkruiswerk en op beide roeden zelfzwiching met remkleppen. In de kap ontdekten we, dat de windpeluw van deze molen mede wordt ondersteund door drie steuners, burgemeester en wethouders geheten. In het luiwerk wordt nuttig gebruik gemaakt van een wiel van een legertank. De opbouw van de pelkuip, met onderaandrijving, was goed te bekijken. Bij ons vertrek kregen we allemaal een zak gerstemeel van de molenaar.

Voor de lunch vertrokken we naar Winsum. In Café-Restaurant "De Gouden Karper" kreeg iedereen wat te eten en te drinken om wat aan te sterken. Na de lunch bezochten we korenmolen "De Vriendschap". Deze achtkante stellingmolen heeft een houten onderachtkant, dat op een eveneens achtkante voet staat. De molen is ook als pelmolen in gebruik geweest. Voor dat pellen was de achtkantconstructie blijkbaar toch te licht, want deze is versterkt met extra kruisverbanden tussen de achtkantstijlen en heeft dubbele veldkruisen. Het gevlucht van deze molen heeft zelfzwiching. Een der roeden heeft een van Bussel-stroomlijneus met kleine remkleppen, de andere heeft normale wind-

en steekborden. Opvallend is het ontbreken van een gaffelwiel in het kammenluiwerk. Dat zal het in z'n werk trekken van dit luiwerk er niet gemakkelijker op maken.

De molenaar van "De Vriendschap" bood aan om ons ook nog een kijkje te gunnen in molen "De Ster", die slechts een paar honderd meter verderop staat. Hier was men volop bezig met restauratiewerkzaamheden aan het gevlucht, het gaande werk, de stelling en de kap. Een nieuwe kap ligt klaar bij de molenaar. Deze kap moet vóór Nationale Molendag op de molen zijn geplaatst, want op die dag wil men weer met de molen kunnen draaien. De molenstichting Winsum, die ook nog drie andere molens in beheer heeft, kan er dan weer trots op zijn, dat Winsum twee mooie werkende molens heeft.

Vanuit Winsum reden we in een klein half uur naar Zuidwolde om daar de "Krimstermolen" (of Phoenix) te bezoeken. Deze achtkante poldermolen heeft twee vijzels en een gevlucht met zelfzwiching en Dekker-stroomlijneuzen met kleine remkleppen. De onderhoudstoestand van het gevlucht is helaas niet al te best, maar dit gaf ons wel de gelegenheid om de opbouw van de Dekkerwieke eens goed te bekijken. In de molen kan men zien, dat de koningspel niet met neuten in de ijzerbalk is gelagerd, maar m.b.v. een glijlager, dat via een Stauferpot kan worden gesmeerd. Ook deze molen heeft een rondgaande kruiketting, iets, dat we die dag al eerder hadden kunnen zien.

Al met al konden we terugzien op een geslaagde dag, die goed was geregeld door Hendrik Jan Berghuis en Jan Knecht. Daarvoor nog onze dank.

Petro van Doorne

IJSSELMOLENROUTE

In augustus 1995 hebben wij, molenaars van molen "d'Olde Zwarver" te Kampen, een **IJssel-molenroute** samengesteld. De route kan zowel per fiets als per auto worden gereden.

De route loopt van Kampen naar Deventer v.v. Tijdens de route komt U langs 11 molens, bijna allemaal gelegen aan de rivier de IJssel. Op 3 plaatsen kunt U de route onderbreken door een oversteek over de IJssel. De kortste versie is ca. 42 km, de langste ca. 115 km.

De routebeschrijving is te verkrijgen tegen een prijs van fl. 5,- (incl. verzendkosten). Wilt U beide routes hebben, dan zijn de kosten fl. 6,- (incl. verzendkosten). U kunt de routebeschrijving bestellen door contact op te nemen met:

* J. Liefink, tel. 038-3315568 of * M. Zomer, tel. 038-3325736.

De routebeschrijving is eveneens verkrijgbaar bij de molen in Kampen.

de molenaars van "d'Olde Zwarver"

ASYMMETRISCHE ZEILVOERING 3

Na het lezen van de twee stukjes over de asymmetrische zeilvoering in de Gildebrief (1996/1) vind ik het wel eens leuk om de rest van malend Nederland iets te vertellen over mijn ervaringen met en mijn gedachten over deze manier van windvangen. Want als je zulke verhalen onder ogen krijgt, kan het niet missen, of er borrelt van alles op in die grijze massa. Bovendien wil ik als vermaak even een aanverwant zijspoortje betreden.

Om met mijn eigen ervaringen te beginnen: In die "goeie oude tijd" (d.w.z. in september/oktober 1994, toen Noordelijk Noord-Holland lag te verzui- pen!), heb ik enige dagen zelfstandig op de *Wim- menummer* gemalen. Op enkele dagen in die periode stond er toch wel een bult wind, maar net te veel voor twee hoge lijnen en te kort voor vier "blote biene". Vooral door het hoge polderpeil (de polder stond letterlijk half vol, want normaal is het peil - 1.20 m NAP en toen tegen de -0.60 m NAP!) had de molen wat extra trekkracht nodig. Met één stor- meindje ging het prachtig.

In de Gildebrief (1995/4, artikel van Evert Smit en 1996/1, artikel Peter de Moes) stond te lezen dat asymmetrische zeilvoering (in de Zaanstreek) meest- al neerkwam op "3-in & 1-m" (3 zeilen ingenomen en 1 in de middelst). Nu ga ik er voor het gemak even van uit, dat "1-m" evenveel zeil is als een (lange) halve, want de *Wimnummer* heeft maar drie zwichtlijnen. Op de bovenvermelde dagen, waarop ik één stormeind voorlegde op de *Wim- menummer*, zou één halve beslist te veel zijn geweest. Zou echter één stormeind te weinig zijn geweest, dan zou ik in plaats van voor één halve gekozen hebben voor twee stormeinden, omdat een evenwichtige zeilvoering naar mijn mening de voor- keur verdient.

Ik kan me goed voorstellen, dat een "industrie- molenaar" in een dergelijk geval liever een halve (dus "3-in & 1-m") voorlegt, want dat scheelt tijd bij het voorleggen of het zwichten. Bovendien denk ik, dat een stormeindje op een groot gevlucht relatief minder verschil maakt dan op een klein gevlucht. Ik bedoel, dat een stormeindje op een gevlucht van 24 m en een zeil met 4 zwichtlijnen misschien 5% van het totale zeiloppervlak bedraagt, terwijl dat op een gevlucht van 20 m en een zeil met drie zwichtlijnen misschien wel 10% is ('t is maar een voorbeeld: per- centages eerlijk gezegd uit de duim gezogen). Zo'n "industrie-molenaar" heeft dus niets aan zo'n stor- meindje.

Een probleem is, dat een molen, die draait met "3- in & 1-m" wel meer zal staan te raggen. Bij een bin- nenkruier zal dat nog niet zo erg zijn; daarvan ligt de kap behoorlijk vast door de korte afstand tussen het kruierwerk en het verankeringspunt (kruikrammen in het boventafelement). Bij een buitenkruier is dit een groter probleem. Die is verankerd aan het onder- eind van de staart. De veel grotere afstand tussen kruierwerk en verankeringspunt laat hier veel meer

speling toe. Molen *De Eendracht*, een stenen grondzeiler/poldermolen in Alkmaar, zwabbert bij een lekker windje al behoorlijk met vier volle zeilen, laat staan in het geval, dat ik één halve zou voorleg- gen. En ik heb de vage indruk, dat al dat raggen voor de staart niet zo erg goed is.

Nu ben ik beland bij de meest onevenwichtige zeil- voering, die er bestaat: één vol zeil (hoe zouden ze dat in de Zaanstreek noemen?). Deze zeilvoering heb ik wel eens gezien op de *Sluismolen* (bij de Koedijker vlotbrug). De molenaar, die inmiddels op een andere molen actief is, had daarvoor zelfs een term bedacht: **zeildrogen!** Op de betreffende mooie zonnige dag met een fijne wind waren twee volle te veel, terwijl twee halve maar voor de helft drogen!

Bij één volle is de "rag-factor" wel erg hoog verge- leken met één halve of één stormeindje. Een bin- nenkruier zal daar wel minder van merken dan een buitenkruier, maar ideaal is het allemaal niet.

Toen ik dit alles overdacht, schoot mij iets te bin- nen over windturbines (het in het vooruitzicht gestel- de zijspoortje). Dat zijn tenslotte ook molens, niet- waar? Voor die installaties wordt gestreefd naar een "snellopendheid" van 10, d.w.z. naar een draaisnel- heid, waarbij de uiteinden der rotorbladen 10x de windsnelheid bereiken. Het rendement zou dan zo hoog mogelijk zijn. Nu heeft men ontdekt, dat het opgewekte vermogen alleen afhankelijk is van de diameter van het gevlucht en niet van het aantal rotorbladen. Het aantal rotorbladen is wel van invloed op de snellopendheid, althans gedeeltelijk. Jullie snappen nu waarschijnlijk al, waar ik heen wil. Een of andere goochemer bedacht op grond hier- van, dat een windturbine met één rotorblad de oplossing zou zijn. Die draait immers veel sneller dan een windturbine met twee rotorbladen. Nu heeft die gast in dat opzicht wel gelijk, maar zo'n "wiekenkruis" is natuurlijk zo wanwichtig als wat, draait als een gek en lijkt op het wiekenkruis van een echte molen, die "zeilen aan het drogen is" (op de *Sluismolen*-manier), of op een haspelkruis, waar- van drie enden zijn afgebroken. Zeker als er een bult wind staat. Zo'n rotor moet namelijk nauwkeurig worden uitgebalanceerd, want de as wordt sterk belast op buiging. Het bovenhuis wil natuurlijk als een bezetene heen en weer kruien (een "rag-factor" van 100%). Een dergelijke windturbine trilt gewoon aan gruzelementen. Het is niet te geloven dat er echt een smak geld gestoken is in de ontwikkeling van een prototype. Weggegooid geld! Dat had beter aan echte molens kunnen worden besteed, want daarvoor komt men bakken met geld tekort. Boven- dien had de betreffende "geleerde" dan meteen kunnen zien, hoe een echte molen werkt en van een echte molenaar kunnen horen, hoe onzinnig zijn idee eigenlijk is!

Andreas de Vos, vrijwillig molenaar
op poldermolen *De Eendracht* te Alkmaar

DE BRAND IN DE WALVISCH - EEN OOGGETUIGENVERSLAG

Woensdag 14 februari - de vroege ochtend:

03.10 uur

Bij de brandweer Schiedam komt de brandmelding binnen, vermoedelijk door een voorbijganger. De brandweer rukt onmiddellijk uit na constatering GROOT ALARM! In korte tijd zijn dan ter plekke: drie tankautospuiten (handspuiten) en twee ladderwagens, vanwaaraf met een waterkanon wordt gericht. Vanaf de grond wordt eveneens gewerkt met twee waterkanonnen. Verder is er een pompel-pomp, waarmee water vanuit De Nieuwe Haven wordt gepompt.

03.15 uur

Vanuit de molenkring zijn vrijwillig molenaar Rens Franken en molenmaker Rob Batenburg het eerst aanwezig. Ze constateren een hevige brand op de tweede en derde zolder (de molen heeft in totaal zeven zolders). De brandweer is op dat moment al volop aan het blussen.

03.30 uur

Het vuur breidt zich uit, ondanks de op dat moment in totaal vijf werkzame waterbundels. Vanaf de ladderwagens wordt geblust met water-

kanonnen. Hun bereik is ca. 30 meter, maar de molen is 33 meter hoog, de wiektop van het omhoogstaande end 45 meter! De waterstralen komen tot net boven de balie. Een felle noordoostenwind wakkert het vuur aan.

Verder wordt het blussen bemoeilijkt, doordat De Walvisch vanaf de waterkant niet bereikbaar is. Een aan de overzijde van De Nieuwe Haven geplaatste brandweerwagen wordt daar op advies van molenaar Rens Franken later weggehaald, omdat het wiekenkruis met z'n vlucht van 26 meter, als dat naar beneden zou komen, de wagen zou kunnen raken. Ook de overige inmiddels gearriveerde molenmensen staan, waar mogelijk, de brandweer met raad en daad terzijde. Op hun advies wordt bijvoorbeeld zoveel mogelijk water onder de kap naar binnen gebracht.

03.45 uur

Een explosie van verbrandingsgassen daverd door de gehele molen. Op de begane grond wordt het toograam boven de noordwestpoort zo'n vijf à zes meter naar buiten geblazen. Wonder boven wonder blijft elk ruitje van dit raam heel! Een steekvlam van ca. 10 meter komt naar buiten en lijkt vervolgens weer naar binnen te worden gezogen. Daarna gaat

copperant 't y coatings b.v.

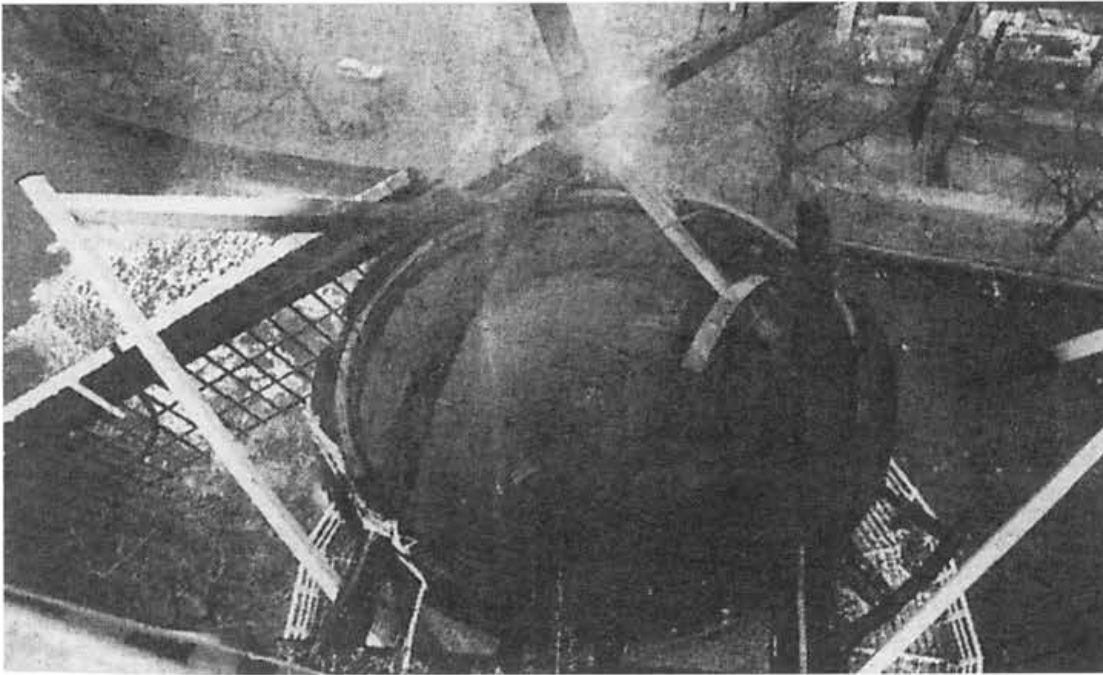
Het meest complete onderhoudsprogramma voor uw molen.

Copperant biedt alles wat uw molen nodig heeft, zoals:

- Kleurcopperant, vochtregulerende houtbescherming in de bekende molenkleuren.
 - PPP roestwerende verf in diverse molenkleuren.
 - Hydrolin zwaardoek, in diverse molenkleuren, voor uw molenzeilen.
 - Houtworm copperant 330.
 - Plens 70, muurimpregneringsmiddel, overschilderbaar.
- En nog vele andere onderhoudsproducten.

Bel voor meer informatie: Zijlstra & Co Verf b.v. 058-288 77 00

Kijkje in de verwoeste romp.

het heel snel. In één keer neemt de brand bezit van de hele molen.

04.00 uur

De vlammen slaan helemaal uit de kap. Je kunt het bovenwiel zien branden. Een enorme vonkenregen komt op gang en reikt tot ver voorbij de overkant van de haven. De brandweer rijdt voortdurend met één tankwagen de buurt door, om eventueel ontstaande branden in de kiem te kunnen smoren.

04.15 uur

Het vuur raast oorverdovend. Je hoort binnen in de molen het voortdurend vallen van brokstukken. Aan de buitenkant vallen steentjes van het raampje aan de oostkant onder de balie. Dit wordt veroorzaakt door het neervallen van een koppel stenen op de stalen onderslagbalken van de derde zolder. Door de hitte ontstaan verticale scheuren in de romp. Vangstok en vangtouw zijn aan de oostkant naar beneden gevallen en blijven, merkwaardig genoeg, de hele tijd zo'n 2 meter boven de straat hangen.

04.30 uur

Nog steeds het geluid van neerkomende zware delen. De kap en een deel van het wiekenkruis branden als fakkels. Heel vaak gaat bij een molenbrand het wiekenkruis draaien, maar hier gebeurt dat niet, omdat het aan de ketting ligt.

04.30 tot ca. 06.00 uur

Er is geen houden aan. De geweldige trek door de molen, de straffe wind, het droge hout: het geeft

een enorme loeiende brand. De molen werkt als een schoorsteen. Sommige ijzeren onderdelen smelten. Dat kan alleen als de temperatuur zo'n 1000 graden is!

Van de kapconstructie is de lange spruit het eerst doorgebrand en het rechter deel ervan (van achteren gezien) raakt los van de resten van de kap, maar blijft aan de lange schoor bungelen. Na enige tijd is ook de windpeluw zijn kracht kwijt en het wiekenkruis rust nu op de balie. Even later wordt dit duidelijk, omdat het omlaagstaande eind met veel gekraak over een lengte van ongeveer een meter door de balie schiet. As en wiekenkruis rusten nu op de resten van het kruitwerk. Een zeer labiele toestand, die later bij de berging nog de nodige hoofdbrekens zal kosten.

De brandweer kan alleen door nathouden de hitte van het metselwerk beperken en de vonkenregen in toom houden. Het wordt een kwestie van laten uitbranden. In de omgeving heeft het bluswater intussen een zware glinsterende ijslaag op de bomen gevormd.

06.15 uur

Pas nu is te merken, dat het vuur minder wordt.

07.00 uur

De brandweer geeft het sein "brand meester".

07.00 tot 09.00 uur

Het ononderbroken nablussen m.b.v. een tankwagenspuit duurt tot 09.00 uur 's ochtends. Verder is nog een ladderwagen stand-by. Het overige materiaal is ingerukt.

09.00 tot 17.30 uur

Met tussenpozen wordt nog steeds nageblust. Een kleine ploeg brandweerlieden blijft paraat om controle uit te oefenen. Om ca. 17.00 uur komt uit een raampje op de overslagzolder (de zesde) een kleine vonkenregen. Die veroorzaakt hier en daar op de balie kleine vlammetjes. De brandweer richt een spuit op de onderkant van de balie.

donderdag 15 februari/vrijdag 16 februari

Tot vrijdagmiddag moet de brandweer nog viermaal in actie komen. De enorme balkkoppen gloeien nog na. Door vallend puin en de opeenstapeling

ervan ontstaan telkens nog incidentele door een windje aangewakkerde ervaringen van vuur.

Pas op vrijdagmiddag kon er een eerste vrij grondige inspectie plaatsvinden.

Na drie dagen komt Jonas, de molenkat, ongedeerd, maar doodsbang uit de verbrande molen tevoorschijn. Hij had zich beneden in een keukenkastje verstopt gehouden.

Uw bijdrage voor het herstel van De Walvisch is welkom op giro 4265934 t.n.v. Stichting De Schiedamse Molens, Schiedam, tel. 010-4261291, fax 010-2732054.

ZAKEN AANGAANDE BRAND EN BRANDPREVENTIE

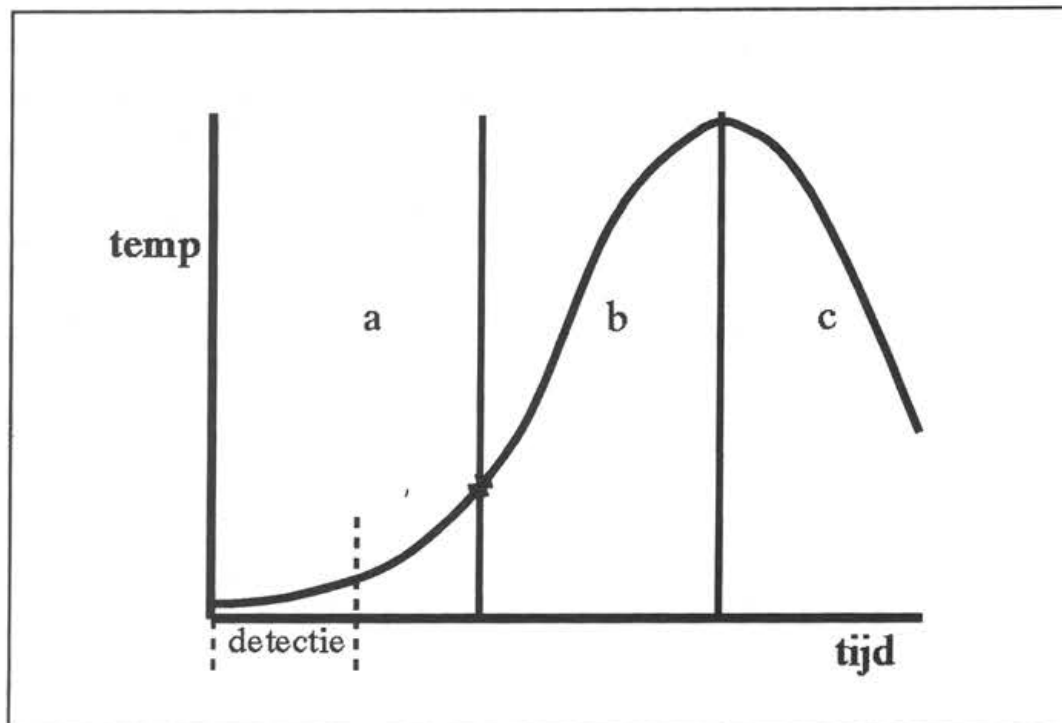
Er zijn de laatste jaren door verschillende oorzaken nogal wat molens afgebrand. Bij een brand in een rietgedekte molen is het meestal zo, dat de brandweer bij het uitbreken van de brand feitelijk al naast de molen moet staan, wil men nog iets redden, zoals b.v. het geval was bij de laatste brand in de "Putmolen" te Aarlanderveen. Bij dit type molen is het een voordeel, voorzover men bij brand tenminste van een voordeel kan spreken, dat het binnenste van de molen goed bereikbaar is voor het bluswater, als het riet eenmaal is losgebrand. Natuurlijk is er dan al grote schade aangericht, maar het achtkant kan tenminste behouden worden.

Geheel anders is het bij een brand in een molen met een stenen romp. Dan kan de brandhaard

alleen worden bereikt via ramen en deuren. Van groot belang is, dat men hierbij de toegangsdeuren onder in de molen gesloten houdt. Opent men deze deuren bij het begin van een brand, dan werkt de molenromp als een salamanderkachel, waaruit men de asla wegtrekt. De lucht, nodig om de brand gaande te houden, wordt dan naar binnen gezogen met alle gevolgen van dien.

Bij molenbranden is het helaas meestal zo, dat bijna niemand weet, wat er moet gebeuren. De laatste tijd komt het gelukkig steeds vaker voor, dat mensen in de eerste dure seconden 0611 bellen. Maar ook dit is eigenlijk één stap te veel, want men kan natuurlijk beter ineens de brandweer bellen.

De geïsoleerde ligging van veel molens is een pro-

bleem, vooral, als de brandweer de juiste weg naar de molen niet kent. Het zal niet de eerste keer zijn, als er in de toekomst een brandweerwagen, op weg naar een molen, te water raakt.

De enige oplossing om dit soort problemen in de toekomst te voorkomen is het opstellen van een soort rampenplan. Dit scenario, hoe te handelen bij een molenbrand, moet tot stand komen door overleg tussen alle belanghebbenden: de brandweer (commandant), de politie, de eigenaar van de molen, de vrijwillige molenaar en één of meer omwonenden, die hun medewerking hebben toegezegd.

In het algemeen kan worden gesteld, dat het de vrijwillige molenaar is, die het initiatief moet nemen tot het opstellen van zo'n rampenplan, anders gebeurt er veelal helemaal niets op het terrein van brandpreventie. Voor de vrijwillige molenaar is er dus nog een prachtige taak weggelegd.

Het verloop van een brand

Een brand kan onderverdeeld worden in drie perioden, zoals weergegeven in de grafiek. In deze grafische voorstelling is het verloop van de temperatuur afgezet tegen de tijd. De brandkromme bestaat uit drie gedeelten, van elkaar gescheiden door twee gebeurtenissen. De eerste van deze twee gebeurtenissen is het *brandoverslagpunt*, het ogenblik, dat de brand zich explosief uitbreidt door het hele gebouw of vertrek. De tweede gebeurtenis heeft niet zo'n plotseling karakter en doet zich voor, als alle gassen en vloeistoffen uit de brandbare stoffen zijn verdwenen. Dit is het moment, waarop het vlammenstadium overgaat in het gloeistadium. De eerste periode noemen we de *ontwikkelingsperiode*. Deze kan een kwartier tot enkele uren duren. De tweede periode heet de *brandperiode*, de derde de *doofperiode*.

Het spreekt voor zich, dat de ontwikkelingsperiode voor de brandbestrijding de belangrijkste is. In deze periode valt er nog iets te redden. Als de brand b.v. door omwonenden pas wordt ontdekt na een knal, door sterke rookontwikkeling of door uitslaande vlammen, dan is het gewoonlijk te laat, want dan bevindt de brand zich reeds in de tweede periode, de brandperiode. Het enige, dat men dan nog kan doen, is trachten te voorkomen, dat de brand overslaat naar (panden in) de omgeving.

De detectie van een brand

Een brand kan op verschillende manieren worden ontdekt.

- door zintuigelijke waarneming.
- door waarneming via apparatuur. Dergelijke apparatuur kan reageren op verschijnselen zoals vlammen, rook(producten), hitte, temperatuurstijging.
- zelfs via een blusinstallatie kan een brand worden ontdekt

Een eenvoudige en goedkope installatie voor het ontdekken van een brand is de *rookmelder*. Die is voor fl. 20,- tot fl. 40,- verkrijgbaar bij Doe-Het-Zelf-zaken. Sommige merken brengen zelfs onderling koppelbare rookmelders in de handel, waardoor min of meer "centrale alarmering" mogelijk is.

Maar er zijn ook meer professionele installaties, die gekoppeld zijn aan een particuliere alarmcentrale

(PAC) of aan de regionale brandalarmcentrale (RAC). Maar zulke installaties kosten vele duizenden of zelfs tienduizenden guldens. De aansluiting op een RAC kost ongeveer fl. 2000,- per jaar. De aansluiting op een PAC, die dan zorgt voor doormelding aan de brandweer, is veel goedkoper. Maar de brandweren zijn hier niet gelukkig mee, terwijl de gemeenten deze vorm van brandmelding aan banden willen leggen via juridische of politieke maatregelen. Dat vinden wij uiteraard jammer, omdat het van belang is, dat er snel gewaarschuwd wordt, ongeacht de wijze van waarschuwen. Het gaat er immers in de allereerste plaats om, dat de schade wordt beperkt. Blijft over de vraag, waarom alarmering via een PAC zoveel goedkoper is dan via een RAC.

Alarmering

Het moet bekend zijn, wie er gealarmeerd moet worden en wanneer. Dat hangt af van de situatie ter plaatse en van het tijdstip van detectie. Verder moet bekend zijn, waar de molenaar woont en ook, waar de overige mensen te bereiken zijn, die actie kunnen ondernemen. Waar zijn zij overdag, 's avonds, 's nachts, in het weekend en tijdens hun vakantie? Uiteraard moet bekend zijn, hoe de bluswatervoorziening kan worden geregeld.

Soorten alarmering zijn:

- mondeling door iemand, die in de buurt van de plaats van de brand is of woont.
- via een installatie, die is gekoppeld aan de RAC. Adequate methode, die permanente bewaking garandeert; overigens wel tegen hoge kosten.
- via een installatie, die is gekoppeld aan een PAC en daarmee ook aan de RAC. Wat minder betrouwbaar dan directe koppeling aan de RAC, maar veel minder duur.
- telefonisch bij de molenaar (toestel met mogelijkheid om een boodschap in te spreken). Niet altijd betrouwbare methode. De molenaar kan afwezig zijn. Er kan een storing zijn in het toestel of in de PTT-centrale.

Te ondernemen actie

De molenaar (c.q. de ontdekker van de brand) heeft er natuurlijk belang bij, dat er iets wordt ondernomen in de ontwikkelingsperiode van de brand. Hoe eerder dat gebeurt, hoe groter de kans op succes. Elke brand begint immers (heel) klein.

Het zal duidelijk zijn, dat handelen volgens een van te voren opgesteld plan een aanzienlijke tijdswinst en dus beperking van de schade kan betekenen. De ARBO-wet schrijft b.v. voor, dat bedrijven met het oog op de veiligheid van hun personeel over een bedrijfsnoodplan dienen te beschikken. Uw gemeentelijke brandweerorganisatie helpt U op Uw verzoek graag bij het opstellen van een dergelijk plan voor Uw molen. U moet er echter zelf het initiatief toe nemen!

De brandweer zou na melding van een molenbrand eigenlijk altijd moeten uitrukken met groot materieel, want, als op de locatie van de brand blijkt, dat men assistentie nodig heeft, is dat voor de molen gewoonlijk fataal.

Wil men zelf gaan blussen, dan moeten de juiste blusmiddelen in goede staat en binnen bereik zijn. De

ARBO-wet eist overigens, dat de gebruiker van deze blusmiddelen weet, hoe die werken. De bekende rode brandblusapparaten zijn alleen geschikt om het begin van een brand te blussen, want hun inhoud is in 10 tot 20 seconden opgebruikt! Lukt het niet de brand te blussen met de inhoud van één zo'n cilinder, dan is het geen kleine brand! Waarschuw de brandweer niet pas, als blijkt, dat de brand met een brandblusapparaat niet onder controle te krijgen is, want dan is er intussen kostbare tijd verloren gegaan! De brandweer moet dan al onderweg zijn.

Tracht na te gaan, of er nog mogelijke slachtoffers of wellicht gevaarlijke stoffen in de molen zijn, maar ga in geen geval (weer) naar binnen bij een duidelijke rookontwikkeling, want dan is de kans groot, dat U zelf slachtoffer wordt (door rookvergiftiging).

Een sprinklerinstallatie

Een zeer dure bescherming tegen brand is een automatische sprinklerinstallatie. Deze is bovendien zeer omvangrijk: er komt een tank met een inhoud van flink wat tonnen aan te pas en verder natuurlijk veel leidingen met afsluiters, testsystemen en pompen.

Een eenvoudige sprinklerinstallatie bestaat uit een droge stijgleiding met sprinklerkoppen. Deze stalen leiding heeft een diameter van 50 à 75 mm. Het voedingspunt bevindt zich ongeveer 1 meter boven het maaiveld, nabij de ingang van de molen en door de hele molen bevinden zich sprinklers en eventueel extra aftappunten voor haspels en grotere brandweerslangen. De sprinklerkoppen kunnen in allerlei richtingen water geven: omlaag, omhoog, schuin omhoog, in de breedte etc.

Een sprinklerinstallatie kan ook op de waterleiding

zijn aangesloten. Een dergelijke installatie heeft een stalen stijgleiding van tenminste 20 mm diameter met op de kapzolder voldoende omhooggerichte sprinklerkoppen en eventueel ook een aantal koppen op de overige zolders. Het blussen van een brand is met zo'n installatie waarschijnlijk niet te verwezenlijken, maar wel behoorlijk te vertragen, terwijl de brandweer onderweg is.

Een sprinklerkop is normaliter afgesloten d.m.v. een ampul. Deze ampul bezwijkt bij een bepaalde temperatuur, waarna de kop gaat water geven. Op deze wijze geeft de installatie alleen daar water, waar de ampullen gebroken zijn. Hierdoor wordt veel water bespaard, maar bovendien blijft b.v. waterschade beperkt.

De aanvoer van het bluswater via het voedingspunt wordt in principe geregeld door de brandweer zelf. Maar het kan ook worden geregeld via de drinkwaterleiding (DWL). Daartoe is er dan in de molen een te openen handafsluiter of een via brandmelders (die in werking treden door het alarmsignaal of een telefonisch signaal) te sturen elektrische afsluiter aanwezig. Men moet echter rekening houden met de normale druk van de DWL; op een hoogte van 20 m is er al een verlies in druk van 2 bar!

Brandveiligheidsprocedures

Het is zeer aanbevelenswaardig een brandveiligheidsplan klaar te hebben, aan de hand waarvan iedereen, die belanghebbende is bij een eventuele molenbrand, op adequate wijze handelend kan optreden. Zo'n noodscenario kan het beste door al die belanghebbenden in onderling overleg worden samengesteld. Een goed noodscenario bestaat uit:

JAMMER GENOEG BENT U NIET DE ENIGE MET BELANGSTELLING VOOR MONUMENTEN

Evenals u hebben ook houtworm, boktor en zwam een uitgesproken voorliefde voor ons nationaal monumentenbestand.

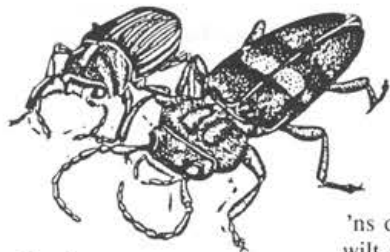
En waar uw belangstelling opbouwend is, gaan zij nogal afbrekend te werk.

Resultierend in schade-posten van miljoenen guldens. Voorkomen blijft daarom altijd goedkoper dan genezen.

Sterker nog: genezen is soms zelfs helemaal niet meer mogelijk.

Laat daarom een specialist van Rentokil bij u langs komen voor inspectie. De kosten van deze inspectie zijn nul komma nul, waar ook in Nederland.

Bovendien krijgt u meteen een serie

Links de houtworm, rechts de boktor. Samen veroorzaken ze voor miljoenen schade aan monumenten.

duidelijke tips over bescherming.

Vul de bon in en stuur 'm op. Ook als u eerst onze uitgebreide documentatie

'ns onder de loep wilt nemen.

RENTOKIL GRATIS INSPECTIE

- ☐ Wilt U mij bellen voor een gratis inspectie?
☐ Wilt u mij eerst documentatie zenden?

Naam: _____

Bedrijf: _____

Adres: _____

Postcode: _____ Plaats: _____

Telefoonnr.: _____

Opsturen aan rentokil, postbus 52, 2280 AB Rijswijk (Z.H.).
 of bel gratis: 06-0226600

- Een detectieplan
- Een alarmeringsplan
- Een aanvalsplan
- Een bedrijfsnoodplan

In het detectieplan behoort te staan, door welke personen een eventuele brand ontdekt kan worden en dan gaat het niet om willekeurige passanten, maar om personen, die toegezegd hebben een oogje in het zeil te houden. In de regel zijn dit omwonenden. In het detectieplan moet ook omschreven staan, welke eventuele branddetectie-apparatuur er in de molen aanwezig is.

In het alarmeringsplan moet aangegeven staan, hoe gereageerd dient te worden op de ontdekking van de brand, met name door de omwonenden, maar natuurlijk ook door de belanghebbenden.

In het aanvalsplan moet met name omschreven zijn, wat de brandweer dient te weten:

- de ligging van de molen (plattegrond).
- de bereikbaarheid van de molen (de beste weg erheen).
- waar de blusvoertuigen, reddingsvoertuigen en eventuele blusvaartuigen zich het best kunnen opstellen.

- voedingspunten voor bluswater en de eventueel aanwezige sprinklerinstallatie.
- de inrichting van het inwendige van de molen (poldermolen, korenmolen etc. en van de hoofd-draagconstructie ervan). Van een korenmolen moet b.v. bekend zijn, welke transportsystemen en luchtkanalen door de vloeren heen lopen en waar zich de silo's bevinden etc.
- een adressen- en telefoonlijst.

In het bedrijfsnoodplan dient omschreven te staan, hoe de veiligheid van direct betrokkenen zoveel mogelijk kan worden gegarandeerd.

Gebruik voor het brandveiligheidsplan de gebruikelijke symbolen. De brandweer kent ze. Ga zo snel mogelijk aan de slag om zo'n noodscenario te maken. Het kan het verschil betekenen tussen het verloren gaan van de molen of de redding ervan. We hebben al te veel molens door brand verloren. Ik had veel eerder voor dit verhaal in de pen moeten klimmen. Aarzel niet me om raad te vragen. Mijn adres is bij het Gilde bekend.

Pierre Veuger, Brandweer Arnhem,
vrijwillig molenaar

MOLENS IN HET LANDSCHAP: EEN 19E-EEUWSE TOERIST SCHRIJFT...

Over windmolens is veel geschreven, ook door leken. Voor de doorgewinterde molenliefhebber bevat de laatste soort teksten meestal weinig interessants, maar er zijn uitzonderingen. Bijvoorbeeld een reisboek uit de vorige eeuw:

In 1872 reisde de Italiaanse schrijver Edmondo de Amicis enkele maanden door Nederland. Over zijn reiservaringen schreef hij een boek met de titel 'Olanda', dat een van de eerste 'toeristische' reisgidsen over Nederland werd. Het boek was een groot succes, zowel in zijn eigen land als - in vertaling - in o.a. de V.S., Frankrijk en Nederland zelf. De Nederlandse vertaling door D. Lodeesen kwam in 1876 uit onder de titel 'Nederland en zijn bewoners'. Uiteraard zijn de vele windmolens, waarvan de meeste nog volop in gebruik waren, Edmondo di Amicis toen niet ontgaan. In de vertaling, die in 1985 door uitgeverij Veen is uitgebracht, kunnen we de volgende 'molenfragmenten' lezen:

Edmondo de Amicis reist voornamelijk per trein of boot. Vanuit de trein bekijkt hij het polderland, waarover hij schrijft: "Hier en daar ziet men spitzen en dorpstorens, draaiende wieken van windmolens, troepjes grote, witte en zwarte koeien en veehoeders". In steden en dorpen ziet hij vele koren- en industriemolens. Over een wandeling door hartje Rotterdam schrijft hij: "En al die beweging (d.w.z. de drukte op straat, PA) wordt nog verlevendigd door de weerschijn in het water, door het groen der bomen, door het rood der huizen, door het malen der hoge molens, wier zwarte kappen en blanke zeilen in de verte tegen de blauwe hemel afsteken".

Voor de lezer beschrijft hij de typen windmolens: "Van Schiedam naar Delft heb ik met aandacht de windmolens gadegeslagen. De Hollandse molens gelijken volstrekt niet op die vervallen molens, die ik een jaar vroeger in Spanje, in La Mancha, had gezien, en die hun magere armen schijnen uit te strekken, om hemel en aarde te hulp te roepen. De Hollandse molens zijn groot, sterk en vol leven, en Don Quichotte zou zich wel tweemaal bedacht hebben, eer hij deze gevaarten had aangevallen. Sommige zijn van metselwerk, rond of achtkantig als middeleeuwse torens; andere zijn van hout, en zien er uit, alsof men een huisje op de top van een piramide geplaatst had. De meeste zijn bedekt met riet, ter halve hoogte loopt er een houten gaanderij omheen; ze hebben vensters met witte gordijntjes, groen geschilderde deuren, en boven de deur staat geschreven, waartoe ze dienen. Behalve om het water op te malen, dienen ze zowat voor alles: ze malen het graan, maken de lompen fijn, stoten cement stuk, vermorzelen steen, zagen hout, drukken olijven uit(!), raspen snuif. Een molen is een vermogen, en om hem te bouwen, de voorraad graan, koolzaad, meel te kopen, en hem aan het werk te houden en de fabrikaten in de handel te brengen, heeft men een aanzienlijk vermogen nodig. Die myriaden van gevleugelde torens allereen over het land verspreid, geven het landschap een eigenaardig voorkomen. Ze verlevendigen de eenzaamheid; bij nacht, te midden van een groepje bomen, hebben ze een fantastisch voorkomen, als van monsterachtige vogels, die

naar de hemel kijken. Bij dag, van verre gezien, schijnen ze kolossale toestellen voor vuurwerk; ze draaien, houden op, zetten zeilen bij of zwichten; ze breken de stilte door hun dof gebons; en wanneer ze bijgeval in brand geraken, wat niet zelden gebeurt, vooral met de graanmolens, ziet men een rad van vlammen, een woedende regen van brandend meel, een rondgieren van vuurwolken, een tumult en een verschrikkelijke gloed, die aan een hels visioen doen denken".

Ongetwijfeld heeft Edmondo de Amicis dit alles niet op deze manier vanuit de trein tussen Schiedam en Delft waargenomen. Maar het fragment laat duidelijk zien, welke diepe indruk de grote aantallen in bedrijf zijnde molens op hem maakten. Over Schiedam merkt hij overigens op dat het is "...omringd door hemelhoge windmolens, die er het voorkomen aan geven van een vesting met torens gekroond". Het is niet alleen het landschappelijk aanzicht dat de laatste eeuw zo veranderd is. De schrijver reist met een trekschuit naar Den Haag. Er heerst blijkbaar een weldadige stilte, want, zo lezen we: "Langs de hele weg hoorde men geen ander geluid, dan het suizen van de wieken der windmolens".

Amsterdam was al in de 19e eeuw een van de grootste toeristische trekpleisters. Di Amicis schrijft: "Bij de eerste aanblik van deze stad kan men, al heeft men alle andere steden van Nederland gezien, een beweging van verbazing niet terughouden. Het is een bos van hoge molens van verschillende vorm, die hun enorme gekruiste

armen rondslingeren, en boven de daken der huizen en kerken een gewoel en gekrioel maken als een troep monstervogels die boven de stad staan te klapwieken. Tussen die molens in verheffen zich talloze fabrieksschoorstenen, masten van schepen, torens van fantastische bouwwerken, daken van vreemde gebouwen, tinnen, punten en allerlei onbekende gedaanten. Verderop ziet men weer een andere dichte en verwarde groep molenwieken, die zich als een reusachtig net in de lucht voordoen. De stad in haar geheel ziet er zwart uit; het zwerk is laag en gejaagd; het is in één woord een groots, verward en vreemd schouwspel, dat mij de stad met een sterk gespannen nieuwsgierigheid deed binnentreden".

Ook Zaandam, van verre gezien, bood hem een vreemde indruk. Reizend langs het IJ van Haarlem naar Amsterdam merkte hij op: "Wanneer men Halfweg voorbij is, ziet men links, aan de overzijde van het IJ, een warrelende beweging als van talloze scheepsmasten die door de storm op en neer geslingerd worden en beurtelings onderduiken en bovenkomen. Het zijn de armen van honderden windmolens, half achter de dijk verborgen, die zich langs de hele kust van Noord-Holland, in en rondom Zaandam verheffen". Later maakt hij een andere vergelijking: "Zaandam heeft, van het IJ gezien, het voorkomen van een vesting met talloze torens, van welker spitsen de burgers haastige noodsignalen geven aan een leger in de verte. Er zijn namelijk honderden zeer hoge molens, die zich tussen de huizen, op de dijken, langs de vaarten, door de hele omtrek der stad, verheffen. Deels dienen ze voor het droogmaken en drooghouden der polders, deels om raapolie te slaan, wat een van de hoofdartikelen van de handel van Zaandam is; andere molens malen een soort van tufsteen, van de Rijn afkomstig, waaruit een bijzonder cement voor de waterwerken gemaakt wordt; andere zagen hout, malen graan, verfstoffen, of dienen om papier, mostaard, kalk, touw, stijf sel of chocolade te fabriceren". Over de typische Zaanse kleuren zegt hij verder: "En in het midden van die warboel van tuinen en huisjes, verheffen zich van alle kanten kolossale windmolens, ook groen geschilderd met witte lijsten, of wit geschilderd met groene lijsten, met wieken als vlaggestokken geverfd en vergulde en bont versierde assen; kerktorens, van het fundament tot de spits groen geschilderd en gevernist, kerkjes, die wel kermistinten lijken, met ruitjes en lijsten van alle kleuren van de regenboog".

Voorzichtig gezegd, Di Amicis' vergelijkingen zijn fantasieerijk. Wat in zijn boek het meest opvalt is iets anders. Het is de gezamenlijke en overheersende invloed van grote aantallen werkende molens op de beleving van een landschap of een stadsgezicht. We weten het: sinds Di Amicis' reis zijn vele windmolens uit het landschap verdwenen. Maar wat bijna volledig verdwenen is, is die beleving, die Di Amicis zo beeldend beschrijft. Er zijn gelukkig uitzonderingen: bijvoorbeeld het af en toe werkende molencomplex van Kinderdijk, of de vijf molens van Schiedam, de omgeving van Leiden of de Schermer

Molenstenen

Zowel met zachte uitslag als massieve, kunnen wij u naar keuze leveren.

Onze maalstenen worden vakkundig afgewerkt, vooral het scherpen en het goed onder de rij brengen.

Ook voor nieuwe Duitse blauwe stenen, kunst- en sierstenen kunnen wij u van dienst zijn.

Voor verdere inlichtingen graag bereid.

Voorheen **A.H. Kees** uit Leende.

H.J.A. van Vugt

Molenteenfabriek

Zomereik 10, 5682 HH Best

Telefoon 0499-395454

op molendagen, of de zelfs regelmatig in bedrijf zijn-
de molenviergang van Aarlanderveen. Edmondo di
Amicis, een buitenstaander uit een vervlogen tijd,
toont ons op deze wijze duidelijk dit bijna vergeten
aspect van 'molens in het landschap'.

Paul Alkemade, Rotterdam

WESTMOLEN GORINCHEM

Voor de Westmolen te Gorinchem worden een
gediplomeerde molenaar en een leerling-molenaar
gezocht. De Stichting Vrienden van de Gorcumse
Molens zal een voordracht doen aan de gemeente
Gorinchem, eigenaar van de molen. De molen ver-
keert technisch in goede staat en maalt in een cir-
cuit. De biotoop is slecht, maar in overleg met de
gemeente zal naar verbetering worden gestreefd.

Uw schriftelijke sollicitatie wordt zo spoedig moge-
lijk verwacht, gericht aan Stichting Vrienden van de
Gorcumse Molens, p/a H. Phielix, Dalemwal 25,
4201 BS Gorinchem.

UITNODIGING

Afdeling Noord-Holland van het Gilde van Vrijwil-
lige Molenaars nodigt leden en belangstellenden uit
voor de CONTACTAVOND op vrijdag 18 oktober
1996. Op het programma staat een dia-lezing door
Jan van Wier over de restauratie van korenmolen
Ceres te Bovenkarspel. De avond wordt gehouden
in sportcomplex **Hoornse Vaart** bij station Alk-
maar-Noord.

Zaal open 19 uur 30. Aanvang 20 uur. In de zaal
s.v.p. niet roken!

Inlichtingen via telefoonnr. 072-5338280 of
0251-311389.

GvVM-afdeling NOORD-HOLLAND
p/a Kerkelaan 34
1851 HE Heiloo
tel. 072-5338280

T.P. van den Nieuwendijk

CONTROLE NOODZAKELIJK?

In korenmolen "Heidebloem" te Erica moest een
nieuw bovenwiel worden geplaatst. In het oude wiel

waren de kammen niet meer vast te zetten, omdat
de velgen en de plooistukken vermolmd waren. Er
dreigde bovendien een ander gevaar: de belegstuk-
ken gingen loszitten, hetgeen kwalijke gevolgen zou
kunnen hebben.

Samen met de cursisten heb ik het oude bovenwiel
gedemonteerd. Pas als je daarmee bezig bent, kom
je er achter, hoe zwaar alles eigenlijk is en hoe ver-
roeste bouten je kunnen tegenwerken.

We begonnen met het verwijderen van de bout,
die het scharnierpunt vormt van vangbalk en sabelij-
zer. Daarna waren de vangblokken met de vaste
maanjizers en hun toebehoren aan de beurt. Vervol-
gens het bovenwiel zelf met z'n kruisarmen en
belegstukken om plooiën en velgen. Het heeft alle-
maal menige zweetdruppel gekost, temeer, daar ik
in de molen liever geen gebruik maak van een slijp-
tol. Wat ligt er dan ineens een berg hout op de
smeertzolder. Het kostte een hele middag, om al dat
hout langs de trap naar beneden te laten zakken.
Vooral het verplaatsen van de kruisarmen viel
tegen.

Nadat alles was gedemonteerd, kon de vangstok
naar binnen worden gehaald, althans op één meter
na. Ik heb hem gecontroleerd en goed bevonden,
schoongemaakt en opnieuw in de verf gezet. Op de
kopse kant ervan heb ik een nieuw hart bevestigd
(model Molema). Vervolgens heb ik het ophangings-
punt van de vangstok aan de keuvelensbalk gecon-
troleerd. Omdat we gebruik maken van een leken-
ketting, was hier nauwelijks slijtage te constateren.

Een heel ander verhaal vormden de vangketting
en de ketting tussen vangstok en vangbalk. Van de
vangketting waren de bovenste vier meters minder
versleten dan de rest, maar het oog van de bevesti-
gingsbeugel voor de ketting aan de vangstok was
half doorgesleten. We hebben daarom deze beugel
en de hele ketting maar vervangen door nieuwe en
aan de nieuwe ketting kralen gezet. Waar ik abso-
luut niet op gerekend had, was de slechte conditie
van de ketting tussen vangstok en vangbalk, met
name van het gedeelte, dat door de vangbalk heen
loopt. Van dit gedeelte waren de schalmen geheel
aan elkaar geroest en tegelijkertijd voor de helft
dunner geworden (van de oorspronkelijke 10 mm
waren er nog 5 over). Van zoiets schrik je toch wel
eventjes. Natuurlijk hebben we ook deze ketting ver-
vangen, zodat alles nu weer veilig en vertrouwd is,
zoals het hoort op een instructiemolen.

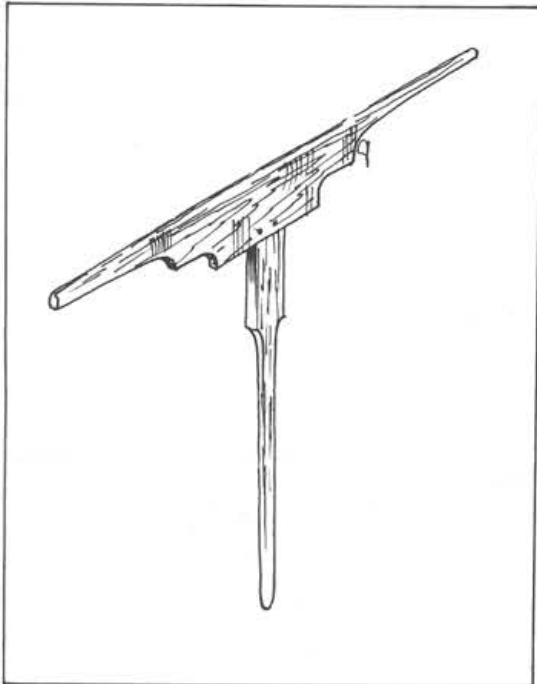
Zo zie je maar: soms is er iets mis, waar je het niet
verwacht, of is er niets aan de hand, waar je proble-
men verwacht. Regelmatige controle is dus noodza-
kelijk!

Joh. Tigelaar

WAT WAS/IS DAT VOOR EEN MOLENZAAK?

Voor velen was het wellicht niet herkenbaar, maar een enkeling herkende het als een platgewalste draadnagel. Het afgebeelde exemplaar kwam tevoorschijn bij een grondige reinigingsbeurt van een kruierwerk. Toen werd ook meteen duidelijk, waardoor twee kaprollen met een daverende knal waren geknapt.

Laat dit voorval een waarschuwing zijn om te controleren waar spijkers terecht gekomen zijn, die zijn gevallen tijdens werkzaamheden van de molenmaker of van jezelf en die niet onmiddellijk waren terug te vinden.

nen. De kap ligt op een neutenkruierwerk, terwijl de staart is uitgerust met een kruilier.

De eveneens gerestaureerde achtkante stellingkorenmolens "De Hoop", Mounepad 3 te Suameer. Deze molen heeft vijf zolders. De stellinghoogte is 8 m. Het wiekenkruis is oud-hollands opgehekt en heeft een vlucht van 20.84 m. De molen heeft twee koppels 17-er blauwe stenen en ook hier ligt de kap op kruieneuten.

De derde molen is poldermolen "De Münts", West 1a, vlak bij de ijsbaan te Buitenpost. De vlucht van het wiekenkruis, dat oud-hollands is opgehekt, is 13.40 m. Het is een van oorsprong Groningse molen met twee vijzels, één voor uitmalen en één voor inmalen.

De vierde en laatste te bezichtigen molen is niet zo groot. Het is nl. de boktjasker bij Augustinusga. Hij bevindt zich ten westen van de Uterwei, de weg van Buitenpost naar Surhuizum. De molen heeft een vlucht van 5.80 m, een stalen bandvang en een betonnen kruiring.

In de molen van Suameer is er voor iedere bezoeker molenaar een heerlijke bak koffie, uiteraard met koek. Voor hem (of haar) is er bovendien een bescheiden geschenkje.

Molenaars uit alle windstreken zijn van harte welkom op bovengenoemde molens. Er is gezorgd voor deskundige begeleiding. Collega-mulders uit verre oorden kunnen, als zij dat wensen, op de molen van Suameer een routekaartje afhalen. Molen "De Hoop" te Suameer is gemakkelijk te vinden aan de hand van de volgende routebeschrijving:

Vanuit Drachten de weg naar Bergum volgen, maar vlak voor Bergum bij de stoplichten rechtsaf, richting Suameer. Direct daarna linksaf en al heel snel kun je de molen rechts zien staan.

Vanuit Leeuwarden bij de stoplichten van Quatrebras rechtsaf richting Bergum. Door Bergum heen de brug over het Margrietkanaal over (even de neus dichtknijpen!). Bij de eerstvolgende stoplichten linksaf, richting Suameer. Direct daarna weer linksaf en al heel snel is rechts de molen te zien.

Beste collega-molenaars, op 28 september a.s. staan we tussen 13.00 uur en 18.00 uur met de koffie en de koek voor jullie klaar. Graag tot ziens.

Betty en Dirk

FRIESE MOLENMIDDAG 28 SEPTEMBER

Voor de derde maal wordt voor alle collega-molenaars op zaterdag 28 september a.s. weer de Friese molenmiddag gehouden. De te bezoeken molens zijn ditmaal:

De gerestaureerde stellingkorenmolens "Koartwâld, Koartwâld 6 te Surhuisterveen. De molen heeft een gevlucht met een lengte van 18.70 m, uitgerust met zelfzwichting. Op de steenzolder liggen twee koppels stenen, te weten een koppel 16-er blauwe stenen en een koppel 16-er kunstste-

AALSCHOLVERS OP DE MOLEN

Op een dag nader ik de molen en zie meer dan twintig aalscholvers op de dwarse roe zitten. Een paar dagen later zijn de hele molen en alle hekken eromheen helemaal ondergescheten. Met ons tweeën zijn we een hele dag bezig geweest om met een hogedrukreiniger alle smerigheid weg te spuiten. Als je het niet gezien hebt, kun je je met geen mogelijkheid voorstellen, wat zo'n kudde vogels in korte tijd voor een ravage kan aanrichten. Mij was

onmiddellijk duidelijk, dat ik een herhaling hiervan wilde uitsluiten.

De hele dag heb ik lopen prakkiseren, wat hiertegen te doen zou zijn. In ieder geval besloot ik de molen de eerstkomende dagen overhek weg te zetten. Vooral de eerste keer was dat nogal puzzelen, omdat ik dat nog nooit eerder had gedaan. De volgende dagen heb ik langdurig lopen nadenken over wat er nu in 's hemelsnaam te doen zou zijn tegen het gebruik van de molen door aalscholvers. Ik bedacht onder meer, dat het wellicht mogelijk zou zijn om ijzerdraad te spannen op een vijftal centimeters boven elke voor- en achterzoom. Maar dan kom je in de problemen met het voorleggen en het klampen van de zeilen. Ik kon maar tot één conclusie komen: tot nader order moest ik de molen maar overhek blijven wegzetten. Op die manier is er voor een vogel alleen op de toppen van de enden nog een plekje over om op neer te strijken. De troep, die daarvan het gevolg kan zijn, is vrij eenvoudig op te ruimen.

Met de eigenaar van de molen sprak ik af, om extra kabels of iets dergelijks aan te schaffen. De aanwezige kettingen waren wat aan de korte kant voor deze operatie. We besloten om staal/sisal-kabels te laten maken met een lengte van 10 meter, aan beide uiteinden voorzien van oogsplitten met harpsluitingen; zo konden we het ene uiteinde aan de roe vastmaken en de andere kant aan de oude roedekettingen.

Hoe ga ik nu te werk? Bij het afzeilen van het voorlaatste eind (het één na laatste eind bestaat niet!, red.) maak ik een harpsluiting van een staal/sisal-kabel en een bliksemkabel aan dat eind vast. Vervolgens laat ik het laatste eind naar beneden komen en maak daaraan na het afzeilen de tweede staal/sisal-kabel en de tweede bliksemkabel vast. Daarna draai ik het wiekenkruis terug tot in de overhekstand en laat ik de pal in. Daarbij ga ik aan de staal/sisalkabel van het gaande eind hangen om er zeker van te zijn dat de pal goed tussen de kammen van het bovenwiel terecht

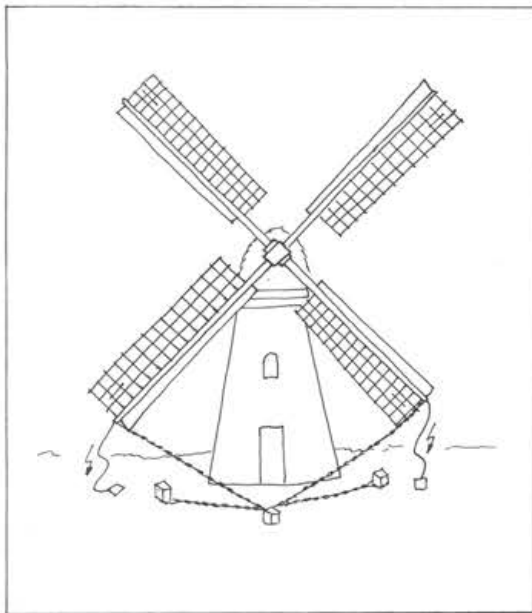
komt. De staart krui ik dan precies boven een kruipaal, zodat de staart met lange kettingen met voorspanning vaststaat. Het resultaat hiervan is, dat er een kruipaal precies tussen beide onderinden staat. Beide staal/sisal-kabels zijn lang genoeg om met een volledige slag om deze kruipaal te worden geslagen. Daarna maak ik de aan deze kabels vastgemaakte roedekettingen op de gebruikelijke manier vast aan de volgende kruipaal. De bliksemkabels zijn lang genoeg om op de normale wijze te worden vastgemaakt.

Bij de aanvang van de dag ga ik als volgt te werk: Ik trek de pal uit en licht de vang. Ik maak de roedeketting, de staal/sisal-kabel en de bliksemkabel van het komende eind los. Daarna trek ik aan de staal/sisal-kabel het gaande eind naar beneden om daarvan alle kabels los te maken. Daarna laat ik dat eind gaan en laat de vang neer, als het volgende eind beneden is. Dat eind ontdoe ik dan ook van alle kabels en daarna zeil ik op naar gelang het weer is.

Vooraf met veel wind is het naar beneden trekken van het gaande eind een hele klus. Tot nu toe is me dat steeds gelukt, al moest ik één keer de molen met opgetrokken vang krimpnd om kruien om het gaande eind, waarvan de staal/sisal-kabel dus nog aan de kruipaal vastzat, beneden te krijgen. Het zal duidelijk zijn, dat deze operatie meer tijd vergt en meer moeite kost. Maar aangezien ik voortdurend aalscholvers in de omgeving van de molen blijf signaleren, vrees ik, dat het voorlopig nodig zal blijven de molen overhek weg te zetten.

Bovenstaand probleem heb ik maar eens voor de Gildebrief op papier gezet in de veronderstelling, dat collega-molenaars er wat aan kunnen hebben en in de hoop dat er onder hen misschien enkelen zijn, die mij wijzer kunnen en willen maken.

Barend Zinkweg, molenaar van de Pendrechtse molen

ANTI-ROESTBEHANDELING VOOR MOLEN-ROEDEN

Als eigenaar en/of beheerder van een molen zal men ongetwijfeld weten, hoe belangrijk het is om het wiekenkruis van een molen goed te onderhouden. Het kost jaarlijks veel geld om doorroesten te voorkomen. Gelaste roeden zijn roestgevoelig. Wij, als molenmakersbedrijf, schilderen en teren jaarlijks vele roeden, staarten en spruiten.

Door de jaren heen kregen wij regelmatig de vraag voorgeschied:

"KAN DE BINNENZIJDE VAN ROEDEN NIET TEGEN ROEST WORDEN BEHANDELD?"

Het antwoord moet nog steeds luiden: "Dat was altijd al en is nog steeds bij reeds gestoken en opgehekte roeden een heel moeilijke, zo niet onmogelijke, maar in ieder geval zeer kostbare zaak. De daarbij tot

nu toe gebruikte producten geven na enkele jaren geen volledige bescherming meer. Omdat zich hierop door de luchtvochtigheid vuil afzet, kan hechting van een tweede laag niet worden gegarandeerd.

Maar thans kunnen wij U, door samenwerking met de importeur van een Engels product, een anti-roest-behandeling aanbieden, die ongekeerd goede resultaten geeft. De behandeling bestaat uit verneveling onder druk van het bewuste product d.m.v. een lans, die niet dikker is dan 6 mm. De hoge druk zorgt ervoor, dat de nevel zich over de gehele ruimte (het inwendige van de roede) verspreidt. De nevel zet zich af op de oppervlakteroest en gaat daarmee een chemische verbinding aan, die als een uitstekende bescherm laag gaat functioneren. De kwaliteit van de bescherm laag kan na de behandeling worden gecontroleerd m.b.v. een ultra-violetlamp. Op de ingewikkelde samenstelling van het product gaan wij hier niet verder in.

Firma Poland, Molenrestauraties, Oterleek

DE KORENMOLENAARS-CURSUS

AANMELDING

Het is inmiddels al weer twee jaar geleden, dat de korenmolenaarscursus "nieuwe stijl" gedraaid heeft. Voor de cursuscommissie reden genoeg om, na een eerdere mislukte poging (te weinig aanmeldingen), de cursus opnieuw open te stellen voor eventuele gegadigden. Het ligt in de bedoeling in het najaar van dit jaar een start te maken met het theoretisch gedeelte van de cursus, waarna begin 1997 het praktijkgedeelte kan volgen.

Geslaagde leden van het Gilde van Vrijwillige Molenaars en leden van het Ambachtelijk Korenmolenaarsgilde, die de cursus willen volgen, kunnen zich aanmelden bij:

Gerard Barendse
Beatrixstraat 79
2685 BH Poeldijk
tel. 0174-245580

Schriftelijke aanmeldingen gaarne vóór 15 juli 1996 inzenden m.b.v. onderstaande strook.

HET SCHRIFTELIJK GEDEELTE

Alvorens aan het praktijkgedeelte van de cursus te kunnen beginnen, dienen de cursisten eerst een theoretisch examen af te leggen. De leerstof hiervoor staat in de boeken "ZINGENDE STENEN" en "ROND ZINGENDE STENEN", beide geschreven door de heer D. Abelskamp. Om doelmatig en effectief te kunnen studeren, ontvangen de kandidaten, die zich voor de cursus inschrijven, een lijst met doelstellingen. Deze doelstellingen geven concreet aan, wat bestudeerd dient te worden.

In november of december 1996 zal het schriftelijk examen worden afgenomen op een centraal in het land gelegen plaats. De uitslag van het examen is bin-

dend, d.w.z. dat hierover geen discussie mogelijk is. De cursuscommissie is echter wel bereid om, telefonisch, aan te geven, wat de sterke en zwakke punten van de examencandidaten zijn. De cursisten, die gezakt zijn, kunnen hiermee hun voordeel doen voor een eventuele tweede keer. De geslaagde kandidaten kunnen nu aan het praktijkgedeelte beginnen.

HET PRAKTIJKGEDEELTE

De opleiding op de molen vindt plaats onder leiding van een door de cursuscommissie aangezochte instructeur. Hij zal aan de hand van de doelstellingen de cursisten opdrachten verstrekken. Zij gaan derhalve zelfstandig aan het werk en de instructeur heeft dus meer een begeleidende en corrigerende rol. Alle werkzaamheden, die de cursisten uitvoeren, worden op papier in een werkstuk vastgelegd. De instructie-molen zal door overleg tussen instructeur en cursisten worden vastgesteld. Het is dus b.v. mogelijk om een molen met een niet of een slecht werkend koppel stenen te kiezen. Na afloop van de cursus zal deze molen weer over een goed werkend koppel stenen kunnen beschikken en hebben de cursisten veel geleerd.

Elke instructeur krijgt in principe twee cursisten toegewezen, waarbij zo veel mogelijk rekening wordt gehouden met de woonplaatsen van de betrokkenen. De duur van dit praktijkgedeelte van de cursus zal liggen tussen zeven en tien dagdelen. De cursuskosten bedragen fl. 250,- exclusief de boeken.

Over een paar aspecten van het korenmolenaar-schap (b.v. promotie, graankwaliteit, belastingdienst) zal, op een nader te bepalen plaats en datum, door gastdocenten een aantal lessen worden verzorgd. Deelname aan deze avonden is een verplicht onderdeel van de cursus.

Na afloop van de cursus zal in overleg met de instructeur door de cursuscommissie worden vastgesteld, of de cursist is geslaagd. Het door de cursist gemaakte werkstuk wordt betrokken in de beoordeling. Op een nog nader te bepalen datum zal aan de geslaagden het certificaat worden uitgereikt.

De cursuscommissie

=====

Naam:

Geboortedatum:

Adres:

Tel.:

Naam molen, waarop actief:

Lidmaatschapsnummer Gilde van Vrijwillige Molenaars:

Aspirant lid van het Ambachtelijk Korenmolenaarsgilde sedert:

=====

DOET IE 'T WEL OF DOET IE T'NIET?

Ja, doet ie 't wel of doet ie 't niet? Dit leek even de beklemmende vraag te worden op Nationale Molendag 1996. De wind was namelijk, overigens niet tot ongenoegen van de fietsers, alom de spelbreker.

Records werden nergens gebroken, noch qua omwentelingen noch qua bezoekersaantallen. Voor het laatste had De Bildt een matte voorspelling afgegeven: bewolkt en koud weer, waarbij één gelukkige factor: het zou droog blijven.

Van ca. 290 molenaars werd de mededeling ontvangen dat zij op NMD voor het publiek open zouden zijn. Laten wij echter hopen dat het er in werkelijkheid tegen de 550 geweest zijn, zoals vorig jaar het geval was.

Komen ze wel of komen ze niet? Mijn peilingen in den lande geven aan dat de bezoekersaantallen hier en daar zelfs zijn meegevallen. Dankzij uw eigen publiciteit, uw speciale attracties, onze reclame, alle impulsen zullen hiertoe hebben bijgedragen.

Kenmerkend was evenwel de toegenomen aandacht voor de Landelijke Fietsdag, in de media, waardoor wij wat op het tweede plan terecht kwamen.

LFD wist het deelnemers aantal met ca. 10% op te schroeven, terwijl NMD naar onze voorlopige mening ongeveer gelijk is gebleven t.o.v. 1995.

Ik trof wederom vele molenaars onverstoortbaar op hun post, terzijde gestaan door familie en vrienden voor de catering, met name voor de bezoekers die een beker warme koffie best konden gebruiken!

Liever minder, maar geïnteresseerde bezoekers dan vele, doch gehaaste stempelaars, kreeg ik te horen.

Geef ons s.v.p. uitgebreid commentaar op het enquête formulier, voorzover u dit nog niet hebt ingezonden en verzuim vooral uw mening te geven m.b.t. een eventuele andere datum voor NMD. let wel: we willen graag uw privé mening weten alvorens verder overleg te plegen met het Gildebos tuur.

We zijn inderdaad bezig met een nieuw beleid waarbij deze kwestie misschien van belang is, maarmiets is nog definitief besloten!

In de volgende Gildebrief, zoals gewoonlijk, een uitgebreid landelijk overzicht van Nationale Molendag '96

Namens de Werkgroep Nationale molendag:
Ko Faber.

DE HOLLANDSCHE MOLEN WIL GRAAG EEN COPIE VAN ALLE PUBLI- CATIES OP MOLENGEBIED

Sinds vele jaren streeft de Vereniging "De Hollandsche Molen" ernaar alle in Nederland verschij-

nende molenliteratuur te verzamelen in haar bibliotheek. Dit doel blijkt de laatste tijd steeds moeilijker haalbaar. Dit komt waarschijnlijk, omdat het groeiende aantal aan één molen of aan een klein aantal molens gewijde publicaties slechts (te koop) wordt aangeboden in de standplaats of de regio van de betreffende molen(s).

Mogelijk beseffen de uitgevers van dergelijke publicaties onvoldoende, dat er ook buiten hun regio belangstelling voor deze publicaties bestaat. De Hollandsche Molen maakt hen er dan ook graag (nogmaals) op attent, dat zij voor hun publicaties een veel breder publiek kunnen interesseren door het verschijnen van die publicaties te laten aankondigen in het blad "Molens".

Zij kunnen zich van vermelding in "Molens" verzekeren door (portvrije!) toezending van een present-exemplaar met volledige gegevens over de prijs en de wijze van bestellen aan: "De Hollandsche Molen", Antwoordnummer 4524, 1000 RA, Amsterdam.

WALCHERSE MOLEN- DAG-ELFDORPENTOCHT 6 AUGUSTUS 1996

Voor de zesde keer zal dit jaar weer de Walcherse molendag plaatsvinden.

De meeste Walcherse molens doen weer mee aan deze dag en zijn van 09.00 tot 17.00 uur geopend en te bezichtigen.

De molenaars ontvangen u graag, en geven u tekst en uitleg over het werken met een molen.

Op de fiets kan men deelnemen aan de ELFDorpentocht, die langse de mooiste plekjes van Walcheren voert.

Een paar molens zullen dit jaar wederom als stemelpost fungeren.

De route ziet er dit jaar als volgt uit:

1. Koudekerke - NH-Kerk
2. Biggekerke - Molen
3. Meliskerke - Molen
4. Domburg - Molen
5. Oostkapelle - Zeeuw biologisch museum
6. Serooskerke - Molen tavernee De Hoop
7. Gapinge - NH-Kerk
8. St. Laurens - Kassencomplex van 't Hoffweg
9. Grijskerke - Zijdemuseum
10. Poppendamme - Imkerij
11. Hoogelande - Kapel

Als organisatie duimen we dat het een mooie dag wordt met veel zon - een heerlijke temperatuur - en voldoende wind om de molens te laten draaien en het werk te laten doen waar voor ze gebouwd zijn.

Namens de organisatie:
Wim de Hoop
Bouwen-Ewoutstraat 43
43 PP Vlissingen

UITGAVEN VAN HET GILDE VAN VRIJWILLIGE MOLENAARS

ten behoeve van de opleiding tot vrijwillig molenaar

HET ENTREEPAKKET

De basiscursus - voor zover gereed.
Alle lesstof wordt herschreven en zal in de komende jaren verschijnen.

Verzamelinformatie:

Praktische lesmateriaal

Wiekssystemen voor polder- en industriemolens

De leden in opleiding dienen dit lespakket bij aanmelding aan te schaffen. Het bevat de benodigde theorie voor de opleiding.
De prijs bedraagt f 70,-.

UITGAVEN TER VERBREIDING VAN DE KENNIS OVER MOLENS

Informatie XXII - Bovenassen

Prijs: f 12,50 (incl. porto).

Informatie XII

Opbouw van het achtkant en de wipmolen

Informatie XVI - Waarom draaien molens linksom. Waarom helt de bovenas. De tonmolen.

Prijs: f 12,50 (incl. porto).

Informatie XX

Kruierwerken

Informatie XIX - Molenaarservaringen.

Prijs: f 10,- (incl. porto).

Informatie XXI - Weercursus

Prijs: f 12,50 (incl. porto).

GRATIS UITGAVEN

- Statuten en het Huishoudelijk Reglement
- Bladen voor het maalboekje voor leden in opleiding en geslaagde leden
- Examenen
- Modelcontract vrijwillig molenaar
- Folder Gildeverzekeringen

Voor inlichtingen over de Gilde-uitgaven en bestellingen kunt U contact opnemen met:

de ledenadministratie

Mevr. E.N. Pouw-Schipper
Zwarteweg 70, 1412 GE Naarden
tel.: (035) 694 54 28

(niet op zaterdag, dan zijn wij op de molen!)

AANBEVOLEN LITERATUUR VOOR DE OPLEIDING

Molens

Ir. F. Stokhuyzen

Kopie op A4-formaat.

Prijs: f 25,- (incl. porto).

Te bestellen bij de ledenadministratie.

Opleiding Watermolenaar

Ing. J. den Besten

Te bestellen door overmaking van

f 50,- op girorekening 139754 t.n.v.

J. den Besten te Loenen aan de Vecht.

Zingende Stenen

D.J. Abelskamp

Prijs: f 45,- (incl. porto).

Rond Zingende Stenen

D.J. Abelskamp

Prijs: f 45,- (incl. porto).

Beide boeken zijn te bestellen door overmaking op girorekening 148232 van Rabobank Midden-Westland t.g.v. rekening 13.53.85.210 van G.W.M. Barendse, penningmeester van de Cursuscommissie, te Poeldijk.

Bestelt U beide boeken gelijktijdig, dan is de prijs f 80,- (incl. porto).

Veiligheid op Wind- en Watermolens

"De Hollandsche Molen"

Prijs: f 10,- (incl. porto).

Te bestellen bij de ledenadministratie.

De volgende Gildebrief verschijnt omstreeks:
15 september 1996

HET GILDE VAN VRIJWILLIGE MOLENAARS

